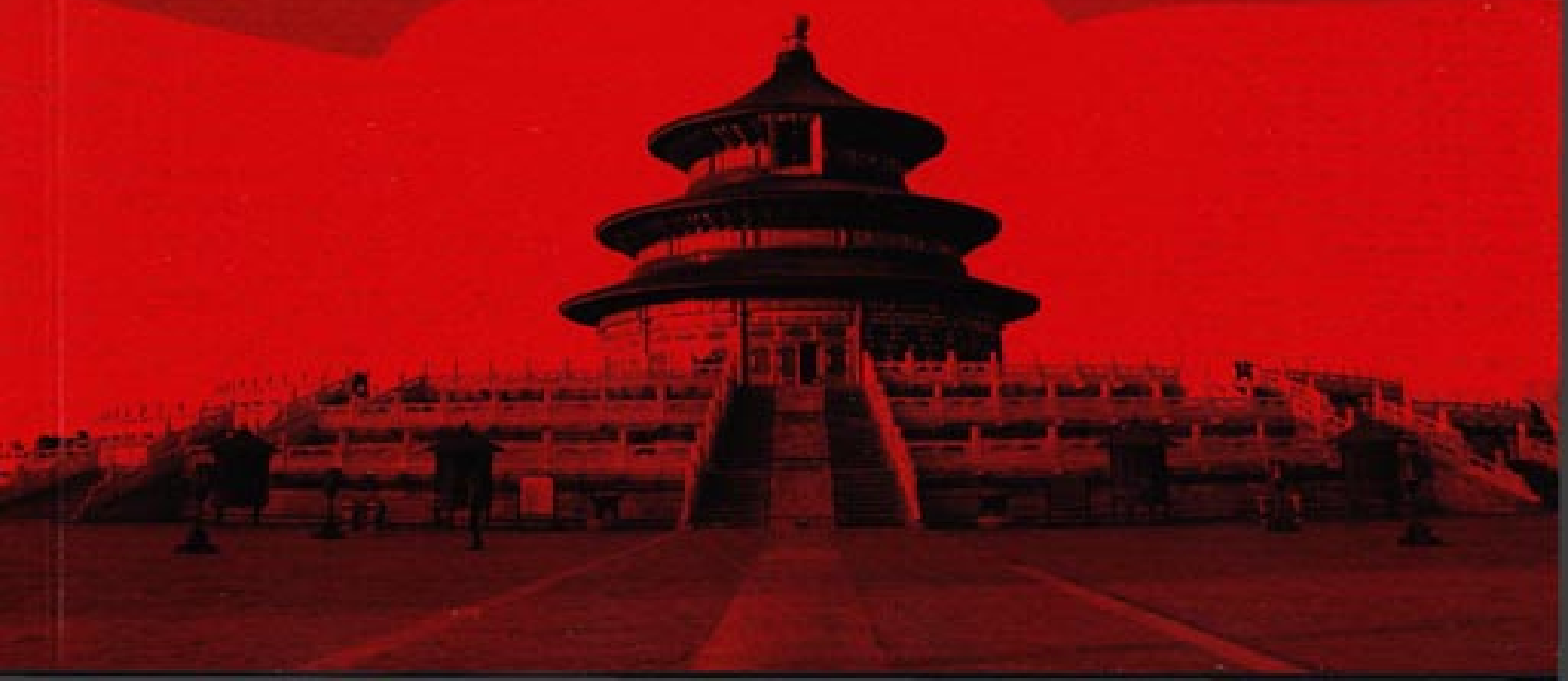


DOBITNIK  
NOBELOVE NAGRADE  
ZA KNJIŽEVNOST 2012

# Mo Jen

# PROMENA



Mo Jen  
**PROMENA**

Preveo s engleskog  
Nikola Pajvančić

Naslov originala Mo Yan Change  
Copyright © Seagull Book, 2010 Published by arrangement with  
Seagull Books  
Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

# PROMENA

1

Zapravo bi trebalo da pripovedam o događajima koji su se zbili posle 1979, ali me misli stalno vraćaju u ono jesenje popodne 1969, kada je sunce blistavo sijalo, zlatne hrizanteme bile u punom cvatu, a divlje guske se selile na jug. Kada dotle dođe, ne mogu da razdvojim sebe i svoje misli. Moje uspomene sačinjavaju moje ja tih dana, usamljenog dečaka koga su izbacili iz škole ali koga je privlačio žagor u školskom dvorištu. Provukao sam se kroz kapiju koju niko nije čuvao, sa srcem u petama, pa prošao dugački, mračni hodnik da uđem u središnji prostor u školi, dvorište okruženo zgradama. Levo je stajala hrastova motka sa prečagom vezanom žicom, s koje je visilo zarđalo gvozdeno zvono. Malo dalje u tom pravcu, dvoje ljudi igralo je pingpong na jednostavnom betonskom stolu na postolju od cigala, a pažljivo ih je gledala gomila koja je stvarala onaj žagor. Bio je jesenji školski rasput, i mada su mnogi među posmatračima bili nastavnici, bilo je i nekoliko lepih učenica izabranih za pingpong tim, koje su bile ponos škole. Vežbale su za oblasno takmičenje koje se održavalo u sklopu proslave prvog oktobra, Dana osnivanja Narodne republike Kine, pa su zato umesto da odu kući na raspust, ostale da treniraju. Pošto su im roditelji bili partijski kadrovi sa državnog poljoprivrednog gazdinstva, bile su lepo razvijene i svetlopute, zahvaljujući dobroj ishrani. Takođe su bile odevene u odeću vedrih boja i već na prvi pogled se videlo da žive u drugom svetu u odnosu na nas, siromašnu decu. Mi smo im se divili, ali nas one ne bi ni pogledale.

Jedan igrač bio je nastavnik matematike, Liu Tjenguang, nizak čovek zaprepašćujuće velikih usta. Čuli smo da u ta usta može da gurne čitavu pesnicu, ali ga niko od nas nije zaista video da to i čini. Često mi je pred očima iskakala slika njega kako pred tablom silno zeva – ta njegova razjapljena usta stvarno je trebalo videti. Jedan od njegovih nadimaka bio je Nilski Konj. Sad, niko od nas nikada nije video pravog nilskog konja, koji se na kineskom zove *hema*, što zvuči kao *hama*, žabac, još jedno stvorenje velikih usta, pa je zato bilo sasvim prirodno što smo ga prozvali Liu Žabac. To nisam smislio ja, ali se on malo raspitivao, pa je zaključio da jesam. Nadevanje nadimka Liuu Žapcu, sinu palog borca i zameniku predsednika školskog revolucionarnog komiteta, bilo je tako užasno zlodelo da su izbacivanje i zabrana pristupa školi bili i razumni i neizbežni.

Oduvek sam bio stidljivo dete koje tera maler, često previše pametan za sopstveno dobro. Na primer, kada bih pokušao da se dodvorim nekom nastavniku, on bi smatrao da pokušavam nešto da mu smestim. Ne mogu da izbrojim koliko mi je puta majka rekla: „Sine, sine, ti si sova koja kvari svoj ugled tako što javlja dobre vesti!“ Bila je u pravu. Niko me nikada nije povezivao s nečim dobrim ili vrednim, ali čim bi se desilo nešto loše, svi su prsti upirali u mene. Ljudi su govorili da sam buntovan, da ne umem da razmišljam, da mrzim školu i nastavnike. Koliko su samo grešili! Ja sam zapravo voleo školu i gajio sam posebna osećanja prema svom nastavniku Liuu Velika Usta. To je zato što sam u detinjstvu i ja imao velika usta. Dečak u jednoj mojoj priči – „Velika usta“ – zasnovan je upravo na meni. Nastavnik Liu i ja bili smo, ako ćemo iskreno, sapatnici i trebalo je da razvijemo međusobno razumevanje, ili bar međusobno sažaljenje. Zapravo jedino njemu nikada ne bih nadenuo nadimak. To je svako mogao da vidi. Svako sem njega. Odvukao me je za kosu u kancelariju, udario tako da sam pao na pod i vikao: „Našla vrana da se ruga gavranu! Idi pa dobro pogledaj ta svoja ustašca u lokvi sopstvene pišaće!“

Pokušao sam da objasnim, ali mi on nije dozvolio, i eto tako je prilično dobri dečak kome je Liu Velika Usta bio drag – ja, Mo Velika Usta – izbačen iz škole. Uprkos činjenici da je nastavnik Liu obznanio moje sramotno izbacivanje pred svima, ja sam i dalje toliko voleo školu da sam nastojao nekako da se ušunjam u školsko dvorište, s ofucanom torbom za knjige prebačenom preko ramena, baš svakog dana.

U početku je nastavnik Liu lično zahtevao da odem. Pošto bih odbio, odvukao bi me napolje za kosu ili uho, ali ja bih se smesta ponovo ušunjao, pre nego što on stigne nazad u kancelariju. Zato je rekao nekim starijim dečacima da mu pomognu, pa pošto ja i dalje nisam hteo da odem, oni bi me podigli, izneli na kapiju i spustili na ulicu. Pre nego što bi se vratili u učionicu, ja sam ponovo bio u dvorištu, čučao u uglu pored zida, sav sklupčan, i da me ne primete i da izazovem malo sažaljenja dok slušam vesele glasove i gledam decu kako skaču i kako se igraju. Pingpong sam najviše voleo. Mogao sam da ga gledam dok ne izgubim svest o tome gde sam,

često sa suzama u očima ili grizući šaku. Posle nekog vremena dojadilo im je da me teraju.

Tog jesenjeg popodneva o kome govorim, pre četrdeset godina, čučao sam u uglu i gledao Žapca Liua kako maše reketom za pingpong sopstvene izrade – bio je posebno velik i oblikovan kao vrh vojnog ašova – u meču protiv Lu Venli, devojčice iz mog razreda. I ona je imala velika usta, ako vas zanima istina, ali su se njena usta savršeno slagala s njenim licem, nisu bila prevelika kao Liuova ili moja. Još i u to doba, kada velika usta nisu smatrana znakom lepote, ona je bila jedna od najlepših devojčica u školi. A bila je još i privlačnija zato što je njen otac vozio kamion gaz 51 državnog poljoprivrednog gazdinstva, koji je za nas bio brz kao munja i koji nas je potpuno oduševljavao. U to doba, kamiondžije su bile nešto kao plemstvo.

Jednom, dok sam još išao u školu, nastavnik nam je zadao da napišemo rad pod naslovom „Moj ideal“ i pola dečaka je napisalo „kamiondžija“. Međutim, He Dživu, visok, snažan dečak s bubuljicama i primetnim brkom – zbog čega je izgledao više kao dvadesetpetogodišnjak nego kao naš vršnjak – napisao je jednostavno: „Ja nemam nijedan drugi ideal – Ja imam samo jedan ideal – Moj ideal je da budem otac Lu Venli.“

Nastavnik Džang imao je običaj da pred čitavim odeljenjem čita najbolje i najgore radove, ali nam ne bi rekao čiji su, nego smo morali da pogađamo pošto završi. U to doba su se na selu ljudi smejali onima koji govore mandarinski, čak i u školi. Nastavnik Džang bio je jedini koji se usuđivao da nas uči na tom tuđinskom narečju. Završio je učiteljsku školu i tek je nedavno napunio dvadesetu. Imao je suvo, blede lice, kratku kosu delio mu je razdeljak sa strane, a odevao se u izbledele plavu vojničku bluzu od gabardena, s dve spajalice na okovratniku i plavim navlakama za rukave. Sigurno je oblačio i druge jakne, drugačijih boja i krojeva, pošto nije mogao da nosi samo jednu čitave godine, ali ta je u mom pamćenju neraskidivo povezana s njegovim likom, počevši od navlaka za rukave i spajalica, preko same bluze, pa do njegovog lica, njegovih crta, njegovog glasa i izraza. Ako ga se ne prisetim takvog, prosto ne mogu da prizovem njegov lik. U žargonu



osamdesetih zvali bi ga Bucko, a devedesetih bi to postalo Lepotan. Danas bi, valjda, samo rekli Zgodan.

Verovatno postoje moderniji, popularniji načini da se opiše lep mladi čovek, ali bih to morao da proverim s jednom malom komšinicom.

He Dživu je izgledao prilično stariji od nastavnika Džanga. Bilo bi preterano reći da je mogao biti Džangov otac, ali niko ne bi osporio tvrdnju da je Džangov stric. Još se prisećam kako je nastavnik Džang stajao pred odeljenjem i čitao He Dživuov zadatak hiperboličnim, podrugljivim glasom: „Ja nemam nijedan drugi ideal – Ja imam samo jedan ideal – Moj ideal je da budem otac Lu Venli...“

Posle kratke, zanemele ošamućenosti, gotovo smo se presamitili od smeha. Te tri rečenice predstavljale su ceo-celcati zadatak, koji je nastavnik uhvatio za ugao i snažno protresao, kao da pokušava da iz njega istrese još nešto.

„Genijalno, istinski genijalno!“, rekao je nastavnik Džang. „A sada da vidimo možete li da pogodite koji ga je genije napisao.“ Nismo imali pojma, tako da smo gledali levo-desno i napred-nazad, u nadi da ćemo ugledati autora „genijalnog“ zadatka, pa su nam se pogledi spustili na lice He Dživua. Pošto je bio najkrupniji i najjači učenik u razredu, imao je običaj da kinji onoga ko sedi s njim u klupi, zato ga je nastavnik Džang smestio samog u poslednju klupu. Pošto su svi pogledi bili uprti u njega, učinilo nam se da je malo pocrveneo i pomislili smo da se možda posramio. Malo pažljiviji pogled je, međutim, pokazao kako to nije istina.

Izgledao je zapravo veoma zadovoljno samim sobom, i to nam je bilo jasno po budalastom, mangupskom, gotovo lukavom osmejku na njegovom licu. Pošto mu je gornja usna bila kraća od donje, gornji zubi bili su mu otkriveni kada se osmehivao – ljubičaste desni, žuti zubi i razmak između prednja dva. Jedan od njegovih omiljenih fazona bio je da duva mehuriće kroz taj razmak između zuba pa da ih gleda kako zavodljivo lebde kroz vazduh. I sada je počeo to da radi, baš kada je nastavnik bacio radnu svesku na njega kao frizbi. Stigla je sve do klupe u kojoj je sedela Du Baohua – jedna od istinski dobrih učenica.

Du ju je zgađeno uzela i bacila iza sebe. „He Dživu“, rekao je nastavnik Džang, „ispričaj nam zašto bi želeo da budeš otac Lu Venli.“ He Dživu je međutim samo nastavio da pravi mehuriće.

„Ustaj!“, naredi Džang. He Dživu ustade, izgledajući i oholo i bezbrižno. „Da čujemo! Zašto želiš da budeš Lu Venlin otac?“

Nova provala smeha izazvala je Lu Venli, koja je sedela sa mnom u klupi, da obori glavu i brizne u plač.

Do dana današnjeg ne znam zašto.

He Dživu nikada nije izgledao tako oholo kao sada dok se pravio kao da ne čuje nastavnikovo pitanje, ali je jecanje Lu Venli komplikovalo ono što je počelo kao prost školski događaj, a Heov stav predstavljao je neposredan izazov Džangovom autoritetu. Sada je jasno, da je Džang znao kako će se to završiti, ne bi čitao Heov zadatak pred čitavim razredom – ili bar tako ja mislim. Odapetu strelu međutim ne možete zaustaviti, tako da je stegao zube i naredio: „Napolje! Kotrljaj se odavde!“, rekao je, upotrebivši popularnu frazu.

Ni ne trepnuvši, naš genijalni drug He Dživu uzeo je školsku torbu, legao na pod, sklupčao se i počeo da se kotrlja niz prolaz između dva reda klupa. Provala smeha zamrla je istog trena kada nam je izbila iz grla, a raspoloženje u učionici naglo je postalo krajnje ozbiljno. Iznenada, to više nije bilo za šalu; usijani bes na nastavnikovom licu i jecaji Lu Venli stvorili su krajnje ozbiljnu atmosferu. U međuvremenu, He Dživuovo kotrljanje nije se odvijalo glatko – nije mogao da kontroliše smer kretanja pa je udarao u noge stolica i klupa, što ga je prisiljavalo da krivuda. Zbog blata koje smo uneli na cipelama, cigleni pod bio je neravan i pun izbočina. Da sam to dole bio ja, mogu da zamislim koliko bi bilo neprijatno. Nikom međutim nije bilo neprijatno kao Džangu. Neprijatnost našeg druga bila je telesna; nastavnikova je bila duhovna. Kažnjavanje drugog tako što ćete nauditi sebi nije razlog za ponos i smatra se prilično grubijanskim ponašanjem. Onaj ko je u stanju to da uradi, ipak, po mom sudu nije običan grubijan. Grubijansko ponašanje može imati junačku stranu, a junačko ponašanje grubijansku. Dakle, je li He Dživu bio veliki grubijan ili veliki junak? Ne pitajte mene! Samo jedno mogu da vam kažem: on je jedan od glavnih likova ove prirovesti, i vama ću prepustiti da to odlučite.

Otkotrljao se sve do vrata učionice, ustao i otišao, sav blatnjav, nijednom se ne osvrnuvši. Nastavnik Džang je viknuo: „Smesta da si stao!“, ali je He nastavio da hoda. Bio je vedar, sunčan dan, nekoliko

kosova cvrkutalo je u granama jablana ispred škole. Činilo se gotovo kao da zraci zlatnog svetla isijavaju iz Heovog tela i, mada ja nisam mogao znati šta se dešava drugima u glavi, u mojoj je glavi, tog trenutka, on jasno bio herojski lik dok je išao dalje, čašću obavezan da se ne okrene. Onda su komadići iscepanog papira počeli da mu ispadaju iz ruke zalelujujući na časak pre nego što će pasti na prašnjavu stazu. Ne znam za drugu decu u razredu, ali ja sam se toliko uzbudio da mi je srce tutnjalo. He je stvarno cepao svesku! Kidao je vežbanku! Raskidao je sve veze sa školom, premeštao ju je iz prednjeg dela misli negde sasvim pozadi i gazio je nastavnika. Bio je kao ptica koja odleće iz kaveza, slobodan, za njega više nisu važila pravila niti školska disciplina. Mi ostali? Mi smo morali da nastavimo da trpimo nastavnike i njihovu vlast koja nas je gušila. Sve je bilo još komplikovanije zato što je He Dživu kada se otkotrljao iz učionice, iscepao sveske i raskinuo sa školom, ne samo stekao moje divljenje, već sam takođe počeo da sanjam kako ću i ja jednog dana uraditi isto. Nedugo posle toga Liu Velika Usta izbacio me je iz škole i to mi je skoro slomilo srce. Onako obuzetog dubokom sklonošću ka školi, kidalo me je što moram da je napustim. I ko je onda bio junak, a ko kukavica? Svakome ko ovo čita trebalo bi da je jasno.

Lu Venli je još plakala čak i pošto je He Dživu otišao. „Sada je dosta!“, rekao je nastavnik Džang s očiglednim nestrpljenjem. „Nije rekao da zaista želi da bude tvoj otac, samo je mislio da želi da bude kamiondžija kao tvoj otac. Sem toga, čak i ako je želeo da bude tvoj otac, je li to dovoljno da to i postane?“ Lu Venli je pogledala nastavnika, izvadila maramicu i obrisala oči. Nije više bilo plača. Imala je krupne oči, široko razmaknute, zbog čega je delovala budalasto kada bi vas pogledala.

Zašto smo se toliko divili ocu Lu Venli? Zbog brzine. Dečaci obožavaju brzinu. Ako bismo čuli zvuk motora dok jedemo, spuštali smo zdele i trčali na početak staze na vreme da vidimo njenog oca kako juri u svom gazu 51. Nije bilo bitno kuda je krenuo, neizbežno bi rasterivao u jarak prestravljene kokoške koje su ključale po prašnjavom putu i lenje pse. Prosto rečeno, kada bi taj kamion naišao, kokoške su letele a psi skakali. Neke bi, neizbežno, i pregazio, ali nikada nije usporavao. Vlasnik kokoške ili gospodar psa

tiho bi uzeo lešinu pa je odneo ili odvukao kući. Niko nikada nije pravio gužvu niti išao da ga traži. Suština tog kamiona jeste bila brzina – zbog nje je i bio kamion. Kokoške i psi izbegavaju kamione, a ne obratno. Rekli su nam da je gaz 51, sovjetski kamion, vojni višak iz Rata protiv Američke agresije i za pomoć Koreji iz pedesetih. Rupe od metaka iz američkih aviona u kabini služile su kao dokaz da je to kamion ovenčan slavom. Dok je buktao plamen rata, on je herojski jurišao kroz kišu metaka, a sada je, u mirnodopskim uslovima, dizao oblak prašine dok je jurio putem. Kada bi prolazio, mogli smo da vidimo kroz vetrobran samozadovoljno lice Venlinog oca. Nekada bi nosio naočare za sunce a nekada ne; nekada je imao bele rukavice a nekada ne. Ja sam više voleo kada je imao i rukavice i naočare. Razlog je bio jednostavan: jednom sam gledao ratni fim u kome jedan naš agent odeven kao neprijateljski general, s belim rukavicama i tamnim naočarima, vrši inspekciju položaja neprijateljske artiljerije. Gurnuo je ruku u cev jednog velikog topa, a kada ju je izvadio, prsti rukavice bili su prljavi. „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“, zarezao je kao svaki visoki oficir.

Neprijateljska uniforma izgledala je posebno otmeno na našem neustrašivom agentu, oličenju herojskog duha. Stvarno je imao stila. Dugo pošto smo odgledali taj film, uživali smo da se preoblačimo i govorimo kao on. „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“ Utisak je međutim kvarilo odsustvo belih rukavica, pa nam je zato najdraži san bio da ih jednom nabavimo. Uniforma i naočare za sunce, revolver za pojasom, bili su van naših najneobuzdanijih snova. Svi dečaci i poneka devojčica u našem razredu obožavali su He Dživua, ne samo zbog čudesnog načina na koji je rešio da ode iz škole već i zato što je, nedugo pre odlaska, u velikom stilu izveo predstavu za čitavu školu, nastavnike i đake.

Bio je prvi jun, Dan deteta, i mi smo se svi okupili na igralištu, radi ceremonije dizanja zastave. Mada se naša škola nalazila u zabiti, nije bila previše daleko od državnog poljoprivrednog gazdinstva, gde se nalazila grupa školovanih ljudi, obeleženih kao desničari. Neki od njih, koji su imali mnogo iskustva u sportu i rekreaciji, ponekad su dolazili u našu školu kao zamena za nastavnike. Zahvaljujući tome što su je oni trenirali, Lu Venli osvojila je prvo mesto na pingpong turniru u Gaomiju, a Hu Dedžun je zauzeo prvo mesto u skoku s

motkom na omladinskom mitingu u Čangveju. Takođe su nam pomogli da osnujemo i sasvim pristojan vojni orkestar. Imali smo bas-bubanj i deset doboša, dva gonga, deset truba, deset trombona i dve sjajne, velike tube, čiji su levci zurili pravo uvis. Sad, narod na selu zna šta su daire i bubnjevi: bubnjanje, zveket gonga i tresak činela – *bong bong zvec, bong bong zvec, bong zvec bong zvec bong bong zvec*. Dosadno, monotono, seosko pravljenje buke. Ali prvi put kada smo mi na igralištu pokazali šta umemo – našu veštinu i naš stil, da ne spominjemo bodre ritmove i melodije – to je zaista otvorilo oči seljanima, a bubne opne su im zavibrirale. Je li neko među njima u životu video počasnu gardu? Jesu li ikada čuli muziku makar nalik toj?

Škola je obezbedila uniformu za svakog člana orkestra: teget šorc i belu košulju za dečake, belu košulju i teget suknjicu za devojčice, bele cipele s gumenim đonom i dokolenice za sve. Obrazi su mazani rumenilom, obrve potamnjavane ugljenim olovkama. Devojčice su pletenice vezivale crvenim mašnjama, dečaci su stavljali crvene kravate. Bilo je to nešto prelepo, posebno pošto su nosili i tanke bele rukavice! Svi ti instrumenti i uniforme nisu bili jeftini, sigurno su koštali više nego školske klupe, stolice, tronošci i gvozdeno zvono, ali za Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Đao* to je bilo nešto što se ne sreće ni u devet sela (možda bih i preterao kada bih rekao ni iza devet brda i devet gora). To gazdinstvo pojavljivalo se u mnogim mojim pripovetkama i romanima, kao i desničari, za koje sam uvek mislio da su ljudi posvećeni zadovoljstvima, zavisnici od telesnih udobnosti. Oni su, zapravo, protagonisti moje novele *Trka na duge prugepre trideset godina*, i pozivam svakoga koga zanimaju da je pročitaju. Ipak to je fikcija, ispunjena izmišljenim budalaštinama, dok su ovo u suštini memoari i mada možda i nije sve što pišem istorijski tačno, to je zato što posle tolikih godina imam rupe u pamćenju.

Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Đao*, koje je pripadalo čitavom narodu, prvobitno je bilo deo još postojeće Proizvodno-gradevinske zadruge *Sinđang*. Njeni članovi mahom su bili vojni penzioneri; kasnije im je brojnost uvećao dolazak „obrazovane omladine“ iz Čingdaa. Početkom šezdesetih, kada je naše zaostalo selo još koristilo volovske zaprege i drvene plugove, Državno

poljoprivredno gazdinstvo *Reka Đao* imalo je crveni kombajn sovjetske proizvodnje. Kada je ta mašina prvi put zagrmela na ogromnom pšeničnom polju gazdinstva, delovala je na nas silno poput onoga što su naše babe i dede doživeli 1904, kada su prvi put videli voz na liniji Čingdao-Đinan, s nemačkom lokomotivom koja je prohuktala kraj našeg sela rigajući gust crni dim. Za tako veliko preduzeće, opremanje vojnog orkestra jedne osnovne škole predstavljalo je premali izazov, kao kada biste Džang Feju, junaku iz doba dinastije Han, dali tanjir klica pasulja. (Ako čitate ovo, molim vas da mi oprostite što sam se ovako raspisao. Glava mi je prepuna svakojakih uspomena, i nije mi namera da ih zapišem – one prosto same od sebe naviru.)

Zašto bi uopšte Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Đao* htelo da opremi vojni orkestar jedne seoske škole? Prosto: mnogi učenici bili su sinovi i kćeri uticajnih ljudi sa gazdinstva. A zašto bi slali svoje desničare kao zamenu za nastavnike? Iz istog razloga. Naš nastavnik Džang, kao što smo videli, završio je učiteljsku školu, dok Liu Velika Usta nije ni srednju izgurao. Nasuprot tome, desničari koji su stizali sa gazdinstva bili su obrazovani intelektualci. Dosad ste već iz moje pripovesti sigurno shvatili kako je zbog geografskih okolnosti naša osnovna škola bila najbolja na čitavom poluostrvu Šandung. Mene su izbacili u petom razredu, a ipak, pošto sam otišao u vojsku, bio sam bolje obrazovan od drugova koji su drugde završili srednju školu. Da sam uspeo da maturiram, možda bi me primili na Pekinški ili Činghua univerzitet 1977. godine, kada su ponovo uvedeni prijemni ispiti.

Dok smo svirali *Istok je crven* i gledali zastavu s pet zvezda kako se polako penje na jarbol, He Dživu se pojavio na najistaknutijem mestu na igralištu, odeven u izbledelu starinsku vojnu uniformu, s gotovo novom vojničkom kapom širokog oboda, belim rukavicama i naočarima za sunce, a u rukama je imao jahaći bič domaće izrade. Zašto smo svirali *Istok je crven* prilikom ceremonije dizanja zastave, a ne državnu himnu? Zato što su ljudi koji su napisali državnu himnu, i melodiju i reči, obojica bili mete političke kampanje. Gde je pod milim bogom He Dživu uspeo da se domogne takve opreme, pitali smo se? Tada nismo imali pojma, ali godinama kasnije, kada smo zajedno bili u Čingdau, pitao sam ga. Samo se nasmejao i, napola u

šali, rekao: „Od oca Lu Venli.“ Sad, mada bi bilo preterano reći da je dostigao visine neustrašivog obaveštajca iz filma, jedan pogled na njega bio nam je dovoljan da se zapanjimo. Odlučnim korakom, visoko dignute glave, ispršen, prošao je prostorom između nas đaka i uprave škole, bez trunke straha u očima. Uperio je svoj bič u nas i dramatičnim glasom rekao: „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“

Rukovodstvo škole stajalo je razrogačenih očiju i zevalo dok je He šepureći se prolazio pored njih, pa se okrenuo i šepureći se otišao nazad na puteljak, zviždućući neku melodiju. Mi smo ga pratili pogledom dok je išao ka reci, uz jednu padinu pa niz drugu, sve dok napokon nije nestao na obali gde će, pretpostavljali smo, skinuti kostim i možda se okupati. Posle toga nijedna organizovana šcolska aktivnost nije uspevala da kod nas izazove zanimanje. Ništa, ni recitacije poezije ni komični skečevi, nisu mogli da nam skrenu misli s obale reke. „Ima da mu smrsimo konce, i to kako!“, praskao je razgnevljeno Liu Velika Usta.

Nikada im međutim nije uspelo. He Dživuov otac radio je za gazdinstvo na ugovor već decenijama, a majka mu je bila stara članica partije, rošava žena velikih stopala i burne naravi, što se često moglo videti kada je stajala na mlinskom kamenu pred njihovom kućom i psovala kao kočijaš, bez nekog nama pojmljivog razloga. Stajala bi tako s jednom rukom na kuku, a drugom visoko u vazduhu, i ličila na starinski čajnik. Dživu je imao tri mlađa brata i dve mlađe sestre – i svi su zajedno živeli u oronuloj kućici s tri prostorije u kojoj nije bilo čak ni slamarica na krevetima od cigle. Čak ni Drug Mao ne bi znao kako da postupi s nekim takvog porekla, a kamoli Liu Velika Usta.

U jesen 1973. našao sam privremeno zaposlenje u fabrici za preradu pamuka gde je moj stric bio računovođa. Možda jeste bilo privremeno, ali sam svakog meseca, pošto bih predao dvadeset četiri juana rukovodstvu, kući nosio petnaest. U to doba, kada se svinjetina prodavala za sedamdeset centi po ketiju<sup>1</sup> a jaja po šest centi komad, petnaest juana umelo je prilično da potraje. Počeo sam da se lepo oblačim, pustio sam kosu i imao nekoliko pari belih rukavica. To silno „bogatstvo“ uskoro mi je pomutilo pamet. Jednog dana, pošto sam se vratio s posla, He Dživu je došao kod mene.

Imao je iznošene cipele s rupama na prstima i presavijeno ćebe preko ramena. Kosa mu je bila raščupana, davno se nije obrijao, a imao je i tri duboke brazde na čelu. „Pozajmi mi deset juana“, rekao je. „Idem na sever.“

„Šta je s tvojima, šta će oni kada odeš?“

„Komunistička partija neće dozvoliti da gladuju.“

„Šta ćeš tamo da radiš?“

„Ne znam. Sve je bolje nego da ovde visim dok ne crknem, zar ne? Vidi me, još malo pa mi je trideseta, a ni ženu nemam. Moram da odem odavde. Pokret ubija drveće, ali održava ljude u životu.“

Ako ćemo iskreno, nisam želeo da mu pozajmim deset juana, što je u to doba bila prilična svota.

„Šta kažeš za sledeće?“, upitao je. „Ako uspem, neću vratiti dug, ali ako ne uspem, vratiću ti ga, makar morao krv da prodajem.“ Tu njegovu logiku nisam umeo da uhvatim ni za glavu ni za rep, pa sam neko vreme odugovlačio, pre nego što sam mu na kraju pozajmio novac.

Vratimo se međutim u ono popodne kada sam se naslanjao na zid škole i gledao pingpong meč između Liua Velikih Usta i Lu Venli. Liu je bio osrednji igrač, opsednut tim sportom, i voleo je da igra protiv devojčica u timu. Ni za jednu se nije moglo reći da je neprivlačna, ali je Lu Venli bila najlepša i prema tome njegova omiljena protivnica. Svaki put kada bi udario lopticu, nesvesno je razjapljiavao usta. To samo po sebi ne bi bilo vredno spomena, ali je iz njih izbijao grleni zvuk *gađi gađi*, kao da nekoliko žaba pokušava da izađe. I vizuelno i zvučno, njegov način igre nam se gadio. Lu Venli je mrzela da igra s nastavnikom Liuom, to sam znao, ali je on bio u upravi škole, tako da nije imala izbora. Izraz njenog lica i njena traljava igra kada se nalazila za stolom sa nastavnikom Liuom govorili su nam sve što treba da znamo o tome šta ona oseća – gađenje i mržnju.

Dakle, svrha sveg ovog brbljanja bila je da pripremi sledeću dramatičnu scenu: otvorenih usta, nastavnik Liu je udario topspin lob koji je Lu Venli opušteno vratila, ali je sjajna pingpong loptica, kao da ima oči, uletela pravo u njegova usta.

Bili smo ošamućeni, ali samo na trenutak. Onda smo prasnuli u smeh. Nastavnik po imenu Ma, čije je lice ionako bilo crveno, poprimio je boju petlove kreste. Lu Venli se trudila da izgleda



ožalošćeno, ali se uprkos tome glasno kikotala. Jedino se ja nisam smejao. Samo sam stajao zapanjen zbog onoga što se desilo, prisećajući se dobro poznate priče iz našeg sela, koju nam je ispričao naš pripovedač deda Vang Guej. Jednom, kada je baksuz po imenu Đang Cija prodavao pšenično brašno, snažan vetar mu ga je razvejao iz ruke. Onda je pokušao da prodaje ugalj, ali je zima bila veoma topla. Na kraju, kada je pogledao u nebo i uzdahnuo, ptičje govno uletelo mu je u usta. Dvadeset godina kasnije, u jesen 1999, ja sam metroom išao na posao u *Novosti iz tužilaštva* kada mi je kolporter privukao pažnju naslovom: „Neverovatno – sovjetska granata u Drugom svetskom ratu pogodila tačno u cev nemačkog topa!“ A ja sam smesta pomislio na dan kada je Lu Venli ubacila pingpong lopticu u usta nastavniku Liuu. Već u sledećem trenu svi su shvatili kako ne treba da se smeju pa su naglo stali. Sad, vi biste pomislili da će Liu ispljunuti lopticu i reći nešto duhovito – on je imao prilično dobar smisao za humor – a da će se Lu Venli, koja je bila vidno postićena, izviniti svom nastavniku. Međutim, ne biste bili u pravu. Umesto da lopticu ispljune, Liu je isplazio jezik, razrogačio oči i pokušao da je proguta – to smo svi videli. Onda je zamlatarao rukama, iz njega je izbio čudan grlen zvuk, i izgledao je kao kokoška koja je progutala otrovnu bubu. Bili smo zapanjeni i potpuno bespomoćni. Svi sem nastavnika Džanga, koji je pritrčao i počeo da pljeska Liua po leđima. Onda je pritrčao i nastavnik po imenu Ju pa je stavio ruke Liuu oko vrata. Mlatarajući rukama, Liu ih je obojicu odgurnuo. Nastavnik Vang, jedan od desničara, diplomirani doktor, znao je šta da radi. Pritrčao je, odgurnuo Džanga i Jua, pa je obuhvatio rukama – imao je dugačke majmunske ruke – Liua oko struka i naglo mu gurnuo šake u truh. Loptica izlete Liuu iz usta i udari o sto, gde odskoči jednom ili dvaput, pade na zemlju i ostade na mestu, ne otkotrljavši se ni centimetar. Vang ga pusti i Liu se uz krkljav zvuk sruši na zemlju kao da je od blata. Lu Venli baci reket na sto, zagnjuri lice u šake i otrča plačući. Vang je masirao nastavnika Liua, koji je ležao na zemlji sve dok mu nisu pomogli da ustane. Čim se ponovo našao na nogama, osvrnuo se oko sebe i promuklo rekao:

„Gde je Lu Venli? Gde je? Ta balavica me zamalo nije ubila!“

**2**

Pošto sam ispratio He Dživua, počeo sam da se brinem. Privremeni posao u fabrici za preradu pamuka bolji je od poljoprivrede na selu, ali i dalje su me vodili kao seljaka, i ako se to ne promeni, ostaću prikovan za najnižu društvenu lestvicu. U to doba, desetak omladinaca u fabrici unapređeno je iz privremenih u redovne radnike pa su se šepurili ponosno u kožnim cipelama, sa sjajnim novim časovnicima na ruci. Pošto sam ja pročitao klasike kao što su *Tri kraljevstva*, *San u crvenom paviljonu* i *Putovanje na zapad*, znao napamet mnogo pesama iz doba Tanga i Sunga i prilično vešto vladao kaligrafijom za svoje godine, jedan penzionisani radnik iz fabrike redovno je tražio da pišem pisma njegovom sinu, vojniku u Hangdžuu. Ja sam mešao klasičnu i modernu prozu, koristio svakakve kićene fraze, zbog kojih i danas pocrvenim do ušiju kada ih se setim, ali me je stari pred svima kovao uzvezde i zvao me „mali intelektualac“. Ja sam zapravo smatrao da sam prilično poseban i sanjao sam da ću jednog dana prikazati svoj talenat čitavom svetu. Znao sam da moj posao u fabrici neće daveka trajati i osećao sam da bi povratak na selo bio kao držanje trkaćeg konja u svinjcu. U to doba, na studije nisu primali na osnovu prijemnog ispita, već na osnovu preporuka siromašnih seljaka i onih iz nižeg srednjeg sloja. Mada sam ispunjavao sve preduslove za prijem na studije, realno sam imao dve šanse – nikakvu i još goru. Pošto nije bilo dovoljno slobodnih mesta ni za sinove i kćeri visokih kadrova iz komune, nije bilo nikakvih izgleda da bude primljen neko ko je završio samo pet razreda kao ja, ružni sin seljaka iz srednjeg sloja, velikih usta. Zato, pošto sam to sve dobro razmotrio, stupanje u vojsku delovalo je kao jedini način da se izbacim sa sela i promenim svoj život.

Prijem u Narodnu oslobodilačku vojsku bio je težak, ali ne tako težak kao prijem na studije. I tako sam od 1973. svake godine slao prijavu i išao u komunu na fizički pregled i svake godine su me odbijali. Ali onda, u februaru 1976, uz pomoć nekih važnih ljudi, moja upornost se isplatila – primio sam obaveštenje o regrutaciji. Nedugo zatim, jednog hladnog, snežnog dana, prepešačio sam dvadeset kilometara do oblasnog mesta. Tu sam obukao vojnu uniformu i popeo se u vojni kamion za putovanje u oblast Huang, gde sam

došao u kasarnu koja se nalazila na slavnom „Imanju porodice Ding“ i počeo obuku.

(Neću ponovo dolaziti u to mesto sve do jeseni 1999, pošto se oblast Huang razvila u grad Longku, a Imanje porodice Ding pretvoreno je u muzej. Ono što je nekada na mene ostavilo snažan utisak kao veličanstveni dom bogatog zemljoposjednika sada sam video kao nešto jedva veće od obične niske zgrade, što je samo dokaz o tome koliko su se moji vidici proširili.)

Pošto sam završio obuku, poslali su me s još trojicom regruta u takozvanu Obaveštajnu jedinicu pri Ministarstvu odbrane. Ljudi kod kuće čestitali su mi što sam imao sreće da budem raspoređen u tako dobru jedinicu, ali se zapravo ispostavilo da je to veliko razočarenje – bila je to jedina stanica za praćenje radio-signala koju su se spremali da ugase.

Pretpostavljena komanda nalazila se u dalekom Pekingu, tako da smo dodeljeni 34. brigadi komande mesta Penglaj, smeštenoj u oblasti Huang, čiji je zadatak bio da nadzire naše aktivnosti. Da nadzire! Trudili su se oni, ali nikada nisu mogli da nas zaista nadziru, a nisu se ni usuđivali, Oznaka naše jedinice bila je „263“, i svako spominjanje broja „263“ izazivalo je toliku potištenost komandira 34. brigade da mu je pritisak skakao kao lud, a njegov politički komesar bi samo kolutao očima. To vam govori u kakvu sam bednu jedinicu zapao.

Kada nisam obrađivao zemlju držao sam stražu, a jedino što me je veselilo bio je kamion naše jedinice – isti kakav je nekada vozio otac Lu Venli. Isti model, ista boja, isto godište. Naš vozač je bio nizak, sedokos čovek s veštačkim zubima, podoficir od četrdesetak godina po imenu Džang. Mi smo ga zvali Tehničar Džang. Njegova druga žena – s prvom se razveo – živela je i radila u gradu Đinanu s njihovom kćerkom, dok je sin iz prvog braka živeo s njim u logoru, gde su obojica ludovali za košarkom. Većito su ubacivali loptu u koš, i ko bi promašio više šuteva morao je da otpuzi od sredine terena do ispod koša gurajući loptu glavom. Nedugo pošto sam ja stigao, uvek je Tehničar Džang bio taj koji bi naterao sina da puzi. Godinu dana kasnije, bilo je obrnuto. Dečak, koji je imao čudno ime – Ćinbing – ili Mali Vojnik – pljeskao je očevu dignutu stražnjicu štapom dok je ovaj

puzio, a svaki udarac pratio je uzvik: „Brže!“ Omiljena primedba bila mu je: „Isti si ko klica pasulja kad se u nužniku migolji ko repati crv!“

U to doba nisam imao velikih stremljenja, pošto je moju jedinicu sačinjavalo tek desetak ljudi, što je ograničavalo izgleda za napredovanje. I zato, kada sam od jednog džombe čuo da će Tehničar Džang naučiti nekoga od nas guštera kako se vozi kamion, nadao sam se da ću to biti ja. Dok sam živio u selu morao sam da se zadovoljim time da razrogačenih očiju gledam oca Lu Venli kako juri u gazu 51 dižući oblake prašine. Jednom sam se toliko približio kamionu da me je to zamalo koštalo života. Venlin otac je parkirao na ulici pred zadrugom da kupi cigarete. Jedva sam dočekaao priliku da osetim kamion tako što sam skočio na branik i zgrabio ogradu. Kada je Venlin otac izašao s cigaretama, seo je u kabinu i brzo pošao, zagušivši me prašinom s puta. Zato sam pustio ogradu i odleteo kao grumen zemlje. Ustao sam tek posle nekog vremena, s natečenim nosom i razbijenom usnom. Bio sam ošamućen, nekako nisam tačno znao šta se desilo. Kasnije sam shvatio: inercija.

Ali sada sam se vozio u gazu 51 svake nedelje,putovao šest ili sedam kilometara do imanja. Moja jedinica je dobila četrdeset ari da obrađuje. Devetorica od nas bili su starešine, koji su se smenjivali na škripavoj mašini, tako da su za rad na polju ostajala sedmorica stražara. Samo što su dva čoveka, obojica iz grada Tjendina, bili vešti na priči i nisu ni prstom mrdali. I ko je onda ostao da zaista radi? Ja i još četvorica.

Tehničar Džang je jurio makadamskim putem uz obalu do imanja, a društvo su mu u kabini pravili ili njegov sin ili neki oficir. Mi smo se vozili pozadi, držeći se za ivice, s kapama čvrsto nabijenim u džepove pantalona, bezbrižni i srećni dok nam kosa igra na vetru i, kada bih pomislio na ono kako sam zamalo poginuo zbog želje da vidim koliko brzo može da ide kamion, morao sam samom sebi da čestitam što sam stupio u vojsku.

Džang je vozio kao ludak. Automobili i kamioni su u to doba bili veoma retki, u doba kada država nije mogla da se pohvali ni jednim jedinim kilometrom auto-puta. Rekli su nam da su naš makadamski put izgradili Japanci kada su napali Kinu i da se on smatra jednim od najboljih u zemlji – sa po jednom trakom u oba pravca, bio je jedva dovoljan da se dva automobila mimođu. Biciklisti koje smo preticali

brzo su nestajali u oblacima naše prašine, a često su nas otpozadi sustizali plotuni psovki.

Meštani su imali više petlje od ljudi u mom kraju. Niko nije pravio probleme ocu Lu Venli ako bi ovaj pregazio seoskog psa ili kokošku, ali pošto je tehničar Džang jednog dana pregazio kokošku, njena vlasnica, neka starica, došla je i stala na vrata komandanta kasarne lupajući štapom po dovratku i grdeći ga na sav glas. Kasnije sam saznao da je ona bila uzor za čuvenu partizansku majku u filmu *Diverzantski rat*. Oba sina su joj bila visoki oficiri u NOA.

„Vi sebe zovete Armijom Osmog puta!“, grmela je. „Ni Japanci se nisu ovako ponašali kada su došli u naše selo!“ Rukovodioci naše jedinice prosto su se utrkivali koji će brže klimati glavom, duboko su se klanjali i ponudili joj deset juana. „Deset juana!“, praskala je s nevericom. „Ta kokoška je svakog dana nosila jaje, i to s dvostrukim žumancetom. To je 365 jaja godišnje, sva s dvostrukim žumancetom. Njih pet je jedan keti, a jedan keti košta pet i osamdeset. Koliko je to ukupno? Sami izračunajte.“ Šta je komandant mogao da kaže? Ispratio ju je sa dvadeset juana, nadajući se da je tu kraj priče. Ali ne, tek što je otišla iz kasarne, ona se opet vratila i zahtevala da vidi vozača kamiona koji joj je pregazio kokošku. „Hoću da vidim kakav to čovek“, rekla je smežuranim usnama, „vozi izdrndani kamion kao zec koji beži od lovačkog metka.“ Komandant nije mogao da odbije njen zahtev, pa je poslao mene da dovedem Tehničara Džanga. On je zauzeo stav mirno pa je drsko salutirao.

„Revolucionarna majko“ rekao je, „priznajem da sam pogrešio!“

„Nije loše za početak, ali moraš da se promeniš. Od sada u selu da nisi prešao dvadeset pet kilometara na sat. U suprotnom ima da miniram put i raznesem te na komade, đubre nijedno!“

Nešto kasnije, čuo sam da je uvek snalažljivi Tehničar Džang otišao kod starice s kutijom peciva i čak ju je zamolio da bude njegova simbolična pomajka.

Godine 1979, dva meseca pre nego što sam prekomandovan u grad Baoding u Hebeju, Džang je prekomandovan u jedinicu u Ćinanskoj oblasnoj komandi gde se ponovo našao sa ženom, kao pozadinski radnik, pošto su godinama bili razdvojeni. Njegov sin Ćinbing postao je vojnik, iako mu je bilo tek petnaest, i raspoređen je u kulturno-umetničku trupu, gde je učio šandunško ritmičko

pripovedanje kod slavnog umetnika Gao Juandžuna. Pričalo se da je staričin najstariji sin zauzimao visok položaj u vojnoj oblasti i da je Džang svoju prekomandu i unapređenje dugovao njoj.

Džangovi mnogi nedostaci kao vojnika bili su očigledni svima: kapu je nosio šeretski nakrivljenu, bluzu nije zakopčavao, a zbog živahnog hoda izgledao je kao tipičan filmski razbojnik. Voleo je piće ali bi se očas posla napio, pa bi onda pevužio masnu pesmicu „Drugoj sestri nedostaje muž“. Jedna od omiljenih razbibriga bila mu je da flertuje s gradskim devojkama koje su slali na selo, a svaki put kada je terao kamion u grad vozio je neke starije seoske devojke sa sobom. S jednom od njih imao je posebno blisku vezu, s devojkom koju smo mi zvali Sestra Baksuz. Kada je krmača koju je gajio njen otac oprasila osmoro prasića, koje je on nameravao da proda, Džang ih je utovario u kamion, zajedno sa krmačom, pa ih odvezao na stočnu pijacu u grad, Uprkos tim nevojničkim osobinama, brižljivo je pazio da mu kamion bude u najboljem mogućem stanju, svaku nedelju je posvećivao održavanju i opravkama. Kamion je poznavao kao svoj džep i mogao je smesta da odredi poreklo svakog neobičnog zvuka. Taj naš izrešetani gaz 51, veteran Korejskog rata, rđao bi na otpadu da se Tehničar Džang nije tako dobro starao o njemu.

Iz nekog razloga se činilo da se dopadam Džangu. Uvek sam se javljao da mu pomognem oko pranja i sređivanja kamiona nedeljom, i drugi regruti su pretpostavljali da me on obučava da ga jednog dana zamenim. Računao sam da su verovatno u pravu. Zahvaljujući njemu, naučio sam mnogo o radu motora, i razloge zbog kojih kamion može da se kreće tako brzo. On se iznenadio kada sam mu ispričao za gaz 51 koji je otac Lu Venli vozio tamo na Državnom gazdinstvu *Reka Đao*. „Mislio sam da je ovo poslednja od tih starudija koja se vozi u čitavoj zemlji.“, rekao je. I nije se tu zaustavio. „Jednog dana ima da se odvezem na to gazdinstvo pa da se dva gaza 51 upoznaju. To su kamioni s dušom u očima, kao drveće što rađa duhove. Svaki izrešetani kamion zaliven krvlju naših junaka koji još može da se zakotrlja na četiri točka trebalo bi pustiti da se upozna s ostalim takvima.“ Kakav bi bio susret dva kamionaduha, pitao sam se.

Džang je rekao da je on deveti čovek koji vozi taj kamion. Prvi je umro junačkom smrću. Presamićen preko volana pošto su ga smrtno

ranili neprijateljski meci ili šrapnel koji je smrskao vetrobran, nekako je uspeo da, pre nego što je umro, odveze kamion iz bitke koja je besnela naokolo. Jedno po jedno, Džang je navodio imena i rodna mesta svih svojih osam prethodnika, baš kao što ljudi navode lozu svojih predaka. Kamion je proizveden 1951. godine u fabrici *Gorki* u Sovjetskom Savezu, što znači da je bio četiri godine stariji od mene.

Džangova priповest o slavnoj prošlosti kamiona stvorila je u meni duboko poštovanje prema njemu, a to me je, zatim, vratilo kamionu koji je vozio otac Lu Venli. Po meni su oni bili kao dve sestre bliznakinje rastavljene na rođenju. Zašto ne braća blizanci, ili dečak i devojčica, pitate. Ne umem da kažem, ali tako sam tada mislio o njima, i ta mi se misao zadržala. A pomislite samo: raspoređen sam u Komandu mesta Penglaj u Đinanskoj vojnoj oblasti kao novi regrut i, čistom slučajnošću, prebačen sam u tu malu jedinicu pri štabu gde se nalazio jedan gaz 51. Verovatnoća da će mi se to desiti možda i jeste bila veća nego da Lu Venlina pingpong loptica uleti u usta nastavniku Liuu, ali ne previše. Pošto sam slušao kako Džang iznosi slavnu istoriju svog kamiona, shvatio sam da je moja misija da pomognem u ponovnom spajanju te dve davno razdvojene bliznakinje.

Januara 1978. naš novi komandant kasarne naredio je tehničaru Džangu da isporuči četrdeset korpi jabuka i sto veza debelog mladog luka u višu komandu, koja se nalazila u predgrađu Pekinga, hiljadu dvesta kilometara vazdušnom linijom. Odabrao me je da idem kao njegov pomagač, a poželjniji zadatak nisam mogao da zamislim. Krenuli smo kasno noću, namera nam je bila da stignemo sutradan rano uveče. Kamion je međutim počeo da se kvari čim smo prošli grad po imenu Vejfang. Dokle god Džang nije prelazio pedeset, sve je bilo u redu, ali čim bi krenuo malo brže, iz auspuha bi izbijali glasno praskanje i oblaci dima. Džang je pretpostavio da je problem s dovodom ulja, ali kada je s baterijskom lampom otpuzao ispod kamiona, nije našao nikakav kvar. Zato smo pošli dalje, ali se desilo isto. Bilo je gluvo doba noći, neposredno pred zoru, i strašno hladno, tlo je pokrивao mraz, a ponegde i sneg. Pošto je prostro odrpani šinjel na zemlju, Džang se zavukao pod kamion i ispitao sve što je mogao da vidi. I dalje ništa. Pošto se vratio u kabinu, mračno je sedeo i pušio cigarete. „Čudno“, mrmlijaо je, „da čovek ne poveruje!



Kamione, stari družo, šta te je spopalo? Zajedno smo ima tome više od deset godina, a stari Džang nikada ničim nije narušio naše prijateljstvo.“ Kada sam ga čuo da tako razgovara s kamionom, gotovo da sam počeo da se tresem, u strahu od onoga što se može desiti sledeće. Ponovo sam pomislio na kamion koji je vozio Venlin otac. Bili smo jedno sedamdeset kilometara od reke Đao, što uopšte nije mnogo kamionom ili autom, i pitao sam se da li su kamioni napeti zbog svog susreta. „Družo stari“, govorio je Džang, „moraš sada da mi pomogneš, da odnesemo ove jabuke i lukac u Peking. U povratku ćemo skrenuti na gazdinstvo *Reka Đao* pa da se ti i sestra nađete.“ Tehničar Džang i ja smo očigledno bili na istoj talasnoj dužini.

Dok se crveno sunce dizalo u nebo, ivice puta su pred nama postale bele – da li od mraza ili od alkalnog zemljišta, nisam znao – a mi smo umileli u glavni grad okruga Šuguang, u potrazi za mestom gde ćemo moći nešto da pojedemo. U to doba „grad“ je izgledao kao grad duhova – jedna jedina ulica kroz sredinu i jedno svratište za putnike koje se nije otvaralo do osam, sudeći po znaku na staklenim vratima. Zapravo se otvorilo u devet, a i tada su imali samo jučerašnje zemičke. Konobar jeste bio učtiv – ipak smo bili u uniformi – pa je ponudio da nam zemičke zagreje. Takođe nam je dao i termos sa vrućom vodom i tanjir soljenog zeleniša. Za kupovinu jedne zemičke bio je potreban bon za pedeset grama žita, ali ja sam kod sebe imao samo krupne bonove, koji važe u čitavoj zemlji. Bili su prekrupni za konobara, koji je morao da ode i pita šta da radi. Na kraju je rešeno da platimo trideset centi za svaki keti žitnih bonova.

(Godine 2003. pozvan sam u Šuguang da učestvujem na tamošnjem sajmu povrća. To je sada bio krajnje moderan grad s neboderima, širokim bulevarima i nizovima plastičnih šatri koje menjaju prehrambene navike Kine, unose prevrat u ovdašnje cikluse odgajanja i menjaju tradicionalna mesta sejanja. Meštani su u tim šatorima gajili voće i povrće za koje nikada nisam čuo i koje je mamilo zapanjene uzdahe trgovaca, i domaćih i inostranih.)

Punog trbuha, vratili smo se na drum i nastavili da milimo, pošto nam se gaz 51 i dalje opirao i izbacivao iz auspuha glasne praske i oblake dima. Potrajalo je duže nego što je trebalo, ali smo na kraju stigli u grad Bindžu, oblast Huejmin, gde smo otišli pravo u

automehaničarsku radnju i zamolili starog majstora da otkrije u čemu je problem. Sedokosi starac nije imao dva prsta na levoj šaci, ali to očigledno nije umanjivalo njegovu izuzetnu veštinu. Ozario se kada nas je video kako stižemo. „Hej“, rekao je, „pravo je čudo što ova starina još ide.“ Tehničar Džang je prijateljski ponudio cigaretu tom čoveku koji je bio mehaničar u Korejskom ratu – po tome je bio drug prvog vozača našeg kamiona, onoga koji je izdahnuo ležeći preko volana. S vidnim uzbuđenjem obišao je kamion, prelazeći rukom preko njega kao konjanik koji je ponovo našao starog ata za kog je mislio da ga je izgubio. Popeo se u kabinu i provezao ga nekoliko puta po dvorištu. „Dovod ulja, sigurno“, rekao je pošto je izašao iz kabine i još nešto pogledao. Međutim, kao ni Džang, nije uspevao da otkrije izvor problema. „Star je“, rekao je napokon, „i moraćete nekako da se snađete.“ Kada smo ga pitali koliko smo mu dužni, samo je odmahnuo rukom.

I tako smo se vratili na put, praskajući i dimeći se svaki put kada bismo pokušali da ubrzamo. Džang se zaustavio pored puta, spustio ruke na volan i dugo ostao nepomičan. „Tehničaru Džang“, rekao sam, „zašto ne rasturimo dovod ulja pa da vidimo šta ćemo naći? Moguće je da su kad smo odvezli kamion kod automehaničara u garnizonu, stavili nešto u dovod ulja?“

„Šta su mogli da stave? Terali smo ga osamdeset na sat od oblasti Huang sve do Vejfanga, bez problema.“ Ipak je izašao i gledao dok sam ja rasklapao dovod ulja sve do filtera za ulje – i onda izvadio keramički poklopac za filter! „E, majku mu!“, prasnuo je. „Šta je sad pa to?“ Ispostavilo se da je garnizonski mehaničar pokušao da pripomogne tako što je ubacio keramički poklopac za filter, međutim rupe su bile premale i zato kamion nije mogao da ide brzo. Džang ga je bacio na zemlju i smrvio čizmom, pa je zgrabio francuski ključ i ponovo sklopio dovod ulja. Pošto je krpom obrisao ruke, navukao je opet rukavice, uskočio u kabinu, nagazio na gas pa smo jurnuli devedeset na sat. Bez praskanja, bez dima, sve je ponovo bilo kako treba. „Ništarija glupa!“, grdio je. „Zamalo da uguši ovog finog pastuva.“ Bio je gotovo opijen uzbuđenjem dok smo jurili u Cangdžu poput džokeja i stigli taman kada je crveno sunce zašlo za horizont – prekasno da vozimo dalje.

Kada smo pokušali da nađemo sobu u tamošnjoj gostionici, rekli su nam da je sve puno, međutim službenica, dobroćudna, stamena mlada žena, videla je koliko smo umorni. „Drugovi vojnici“, rekla je, „ako vam ne smeta, mogu da prostrem dve prostirke na pod.“ To nam je zvučalo dobro. Onda nam je donela lavor vrele vode da operemo noge, i njena dobrotu nas je dirnula.

Džang, koji se prehladio od ležanja na zemlji dok je opravljao kamion, počeo je gadno da kašlje, tako da sam otišao da mu kupim lek za prehladu. U povratku sam obišao naš kamion, koji smo parkirali pored puta, a kabinu prekrili ceradom. Potapšao sam ga po haubi. „Sigurno si umoran“, rekao sam. „Odmori se malo.“

Te noći smo spavali kao topovi pa smo sutradan ujutro ustali rano. Džangu je bilo bolje. Mlada žena je rekla da možemo da doručujemo prženo testo, lepinje i pirinčanu kašu, ali ako nam se to ne sviđa, otići će ona i kupiti knedle, ako ćemo da sačekamo do osam. Rekli smo joj da je gostionički doručak sasvim dobar.

Nazad na drum. Negde oko podneva, pošto smo prošli oblast Tong, ušli smo u Peking i odvezli se pravo na Čangovu aveniju, gde je Džang nagazio na gas i jurio pored svih automobila na putu sve dok nas nije zaustavio policajac u plavoj uniformi s belim navlakama za rukave i palicom u ruci. Izričao je Džanga zbog brze vožnje, a Džang se naširoko izvinjavao, pravdajući se kako je sada prvi put u Pekingu i kako su mu saobraćajni propisi novi. Peking! Gospode, to je bio Peking! Ko bi poverovao da će se 18. januara 1978. siromašni mladić iz Severoistočnog naselja u Gaomiju naći u Pekingu, na istom kolovozu s crno-belim limuzinama i zelenim džipovima? Svuda oko mene bilo je višespratnica, ogromnih zdanja i tuđina s dugačkim nosom i plavim očima. U to doba grad nije bio ni deseti deo današnjeg Pekinga, ali je za moje oči bio divovski i veoma strašan.



Pošto smo prošli kroz grad, nastavili smo na sever vijugavim putem, kroz prevoj Đujong, još jedan sat pre nego što smo stigli do zgrade štaba koji nam je bio odredište. Naš teret jabuka i luka dočekali su s priličnim uzbuđenjem, a pošto su ga istovarili, utovarili su nam sto za pingpong, četiri košarkaške lopte, deset pušaka s vežbovnim bajonetima, četvore korice za bajonete, dvadeset vežbovnih ručnih bombi i dva stražarska šinjela. Tu smo došli samo nas dvojica, ali smo za povratak imali društvo – novog šofera naše jedinice. Pridružio nam se Tjen Hu, regrut iz generacije 1977, rodom iz Jišueja u Šangdungu, nedavno diplomirao na šoferskoj školi. S krupnim očima i lepim belim zubima, izgledao je mlađi čak i od mene.

Trebalo je da pođemo iz Pekinga, a ko zna hoćemo li ikad ponovo doći – što je bio – dovoljan razlog da se osećam prevareno jer smo kroz njega samo prošli. Zato smo tražili dozvolu da provedemo nekoliko dana u gradu. Makar nam dali i jedan jedini dan, bar bismo mogli da se slikamo na trgu Tjenanmen – i samo to bi bilo dovoljno da nam se put isplati. Veoma predusretljivi starešina dao nam je trodnevno odsustvo da obiđemo grad i pozvao je našu vojnu spavaonicu s menzom da nas smesti. Pošto niko od nas nije imao ličnu kartu ni vojnu legitimaciju – a njih su zahtevali svi hoteli i svratišta u gradu – bilo nam je potrebno pismo s preporukom. Dao je svakom od nas po pismo, sa zvaničnim crvenim pečatom, koje smo mogli da koristimo za smeštaj usput.

Prvo odredište nam je bio Tjenanmen, gde smo stali u red za slikanje. Onda smo stali u red pred mauzolejem predsednika Maoa, da se poklonimo predsednikovim senima. Dok sam zurio dole u spokojnu priliku u kristalnom sarkofagu, razmišljao sam o onom danu pre dve godine kada su do nas stigle strašne vesti o njegovoj smrti i kada sam shvatio da svet nije mesto za besmrtnike. Bili smo ubeđeni da predsednik Mao nikada neće umreti. Nismo bili u pravu. Takođe smo verovali da smrt predsednika Maoa najavljuje propast Kine. Međutim, dve godine kasnije, Kina ne samo što je nastavila da postoji, već je počinjala i da cveta. Koledži i univerziteti ponovo su otvorili vrata; seoski zemljoposednici i bogati seljaci izranjali su sa svog poniženog položaja; seljačke porodice bolje su se hranile; a

volovi proizvodnih zadruga su se gojili. Čak je i neko poput mene mogao da se slika na Tjenanmenu i da lično vidi ostatke predsednika Maoa. U sledeća dva dana posetili smo park Bejhaj, Nebeski hram i odmah pored njega Prirodnjački muzej, gde je najupečatljiviji eksponat, bar za nas, bio kostur dinosaura. Takođe smo razgledali i Zabranjeni grad, park Đingšan, Letnji dvor, zološki vrt i prometni Vangfuđin. U prodavnici u Sjidanu kupio sam tri crna ranca od skaja, jedan sebi a dva drugovima. Takođe sam kupio ružičasti šal verenici, s kojom me je upoznao jedan daleki rođak, dok sam još radio u fabrici za preradu pamuka. Pošto je video da malo oklevam, podviknuo mi je: „Ne budi budala! Kad lepo debelo svinjče hoće da uđe, nemoj da misliš da ti to pas grebe na vratima!“

*(Mnogo kasnije, taj daleki rođak mi je rekao kako je želeo da nas spoji zato što je moj stric bio računovođa u fabrici i on se nadao da će mu ta veza biti korisna da dobije stalni posao. Pošto smo se venčali, moja žena mi je ispričala: „Pre nego što smo se upoznali, stalni član Liu iz partijskog komiteta komune pokušao je da me spoji sa sestrićem zamenika opštinskog partijskog sekretara. Ja sam to međutim odbila, požalila sam se da on ima sitne oči. Onda, pošto smo se ti i ja verili, Liu je zajedljivo primetio: 'Žalila si se da sestrić sekretara Guoa ima sitne oči, a vidi sad šta si dobila!' Rekla sam mu: 'Oči sestrića sekretara Guoa sitne su i tupe. Mo Jenove oči su sitne i pune života. To je razlika.' “ Mnogo godina kasnije, dok sam uživao u nezasluzenom ugledu pisca, Liu je primetio da moja žena ume dobro da proceni karakter.)*

Nas trojica smo takođe dva sata stajali u redu pred restoranom čuvenim po knedlama pored pijace Sjidan, pa smo se počastili mašinski proizvedenim knedlama, punjenim masnom svinjetinom, iz kojih je curila mast kada ih zagrizete. Mašina ih je izbacivala iza pulta za mušterije, visokog do pojasa, a ispred pulta je bilo možda desetak stolova. Kakav čudesan izum, mislio sam. Testo, voda i meso ulaze na jedan kraj a gotove knedle izleću na drugi, pravo u kazan kipuće vode. Delo ludog genija! Kada sam preneo te fantastične vesti mojoj majci, ona nije htela da mi poveruje. Sad, kada razmislim o tome, knedle koje je mašina istiskivala imale su debelu koru i ne mnogo punjenja, a polovina ih je ostajala u kazanu zato što su bile napukle.

Niti su izgledale lepo niti su imale lep ukus, ali nam je u to doba činjenica da smo ručali mašinski proizvedene knedle u restoranu pored pijace Sjidan pružala pravo da se hvališemo kod kuće. Naravno, danas više niko ne jede mašinski proizvedene knedle. Danas se restorani trude da razglase kako knedle prave ručno. Masna svinjetina onda je bila san; danas se najviše traže vegetarijanske knedle. Prikladna ilustracija toga kako se stvari menjaju.

Na putu nazad Džang je vožnju prepustio Tjen Huu pa se stisnuo na saputničko mesto pored mene. Tjenov dolazak okončao je moje snove da ću jednog dana postati vozač. Kada je video koliko sam očajan, Džang me je tiho ohrabrio: „Previše si talentovan da protraćiš život kao šofer. To bi bilo kao da gađaš komarca topom. Budi strpljiv. Sreća će te naći jednog dana.“ To je pomoglo, ali ko je mogao da u takvom času misli na budućnost? Kako sam mogao da prihvatim činjenicu da ću se posle dve godine truda da nešto uradim sa sobom možda vratiti kući bez ikakvog uspeha? Ne, na to ne pristajem! Moram da nastavim borbu! Nastaviću da se trudim!

U Pekingu sam sanjao da ću se vratiti u svoje selo s Tehničarem Džangom pa ćemo parkirati naš kamion i onaj koji je vozio otac Lu Venli ispred mog školskog dvorišta: dva gaza 51 jedan pored drugog, s crvenim svilenim zastavicama na haubi i crvenim svilenim cvetom zakačenim za ukras na haubi. Vojni orkestar svira za đake koji izvode jednostavne vežbe iz ritmičke gimnastike sa svilenim trakama. Kada padne noć sve se utiša, dolazim sam na igralište, i tu se pod blistavom mesečinom kamioni njuškaju upoznavajući se, kao dva šteneta. Njaču kao dva davno rastavljena magarca. Onda se povlače stotinak metara, pa pođu napred da se na tren dodirnu nosevima, po drugi i po treći put. Kamion Lu Venlinog oca uz trzaj brzo odlazi, a naš polazi za njim. Dva gaza 51 kruže oko igrališta, kao magarac kad juri magaricu. Onda mi je sinulo: nisu to blizanci, već ljubavnici! Posle potere usledilo je sparivanje i rođenje bebe gaza 51. Kada sam drugovima opisao san, Džang je rekao: „Izgleda da ćemo morati da svratimo na Državno gazdinstvo *Reka Dao*.“

„Moj otac je jednom sanjao takav san“, rekao je Tjen, „ali je sutradan doživeo udes.“ Tjenov otac je takođe bio vozač kamiona.

„Nemoj to da govoriš, ne budi ptica zloslutnica, gušteru glupi!“, reče Džang.

Takve zloguke reči bile su tabu za Džanga – nešto čemu smo mogli da se radujemo sada se pokvarilo. Stigli smo u Vejfang oko devet, dok su zvezde treptale na noćnom nebu. „Mali Mo“, rekao je Džang, „dugo smo putovali. Kapci počinju da mi igraju i bojim se da će se nešto loše desiti mom sinu Ćinbingu. Šta misliš da te odvezem na železničku stanicu u Vejfangu, pa da se vratiš kući? Srediću ti odsustvo u kasarni. Ako bude problema, ja ću sve da zataškam. Mali Tjen i ja ćemo putem Jan-Vej u kasarnu.“

Znao sam kako se oseća. Mnogo sam, mnogo puta zamišljao kako ulazimo u moje selo našim gazom 51 i kako nailazimo na čudesan doček. Sada, pošto su maštarije okončane, osećao sam se užasno, međutim priliku da odem kući prvi put za dve godine otkako sam stupio u vojsku nisam mogao tek tako da odbijem. I tako su se Džang i Tjen odvezli pošto su me ostavili na vejfanškoj železničkoj stanici. Pogledom sam pratio svetla kamiona dokle god sam mogao, a onda sam ušao da kupim kartu.

Drugi put u životu našao sam se u vozu. Prvi put je bilo kada sam pratio starijeg brata i bratanca u Ćingdao, gde su se ukrkali na brod za Šangaj. Bilo je proleće, a meni je bilo osamnaest. Putovanje vozom bilo je u to doba velika stvar, nešto čime sam dugo mogao da se hvališem pošto sam se vratio kući. I ovog puta sam bio gotovo isto uzbuđen. Voz je bio prepun i prožet prodornim smradom mokraće. Dva mladića su se potukla oko mesta u ve-ceu. Jedan je završio s razbijenim nosom, drugi s poderanim uhom. Meni je u to doba sve to delovalo savršeno normalno. Razdaljina od Vejfanga do Gaomija iznosila je nešto više od stotinu kilometara, ali je put trajao više od tri truckava časa. Godine 2008. put od Pekinga do Gaomija, oko osamsto kilometara, na liniji *Harmonija*, traje tek oko pet sati.

Bilo je rano jutro kada smo stigli u stanicu Gaomi. Sunce se tek rodilo i obojilo nebo u crveno. Izašao sam pošto su mi pregledali kartu i smesta me je opčinilo maoćang pevanje iz tradicionalne opere *Luošan đī* koje je izviralo iz obližnje prodavnice prženog testa i sojinog mleka. Od te čuvene, spore, očajne i svetlucave arije koju je pevala jedna starica navrle su mi suze na oči. (*Taj događaj sam spomenuo pre nekoliko dana, za vreme mog predstavljanja*



*maoćang opere na dramskom kanalu centralne televizije.*) Ušao sam i kupio pola ketija prženog testa i zdelu sojinog mleka, seo i slušao dok sam jeo.

Obe strane trga pred stanicom zaposeli su prodavci koji su se trudili da privuku mušterije za svoju raznovrsnu robu. Dve godine ranije u blizini stanice se nešto moglo pojesti samo u državnom restoranu, koji je imao užasnu uslugu. Onda su počeli da se pojavljuju sitni preduzentici, i za nekoliko godina privatne tezge nikle su kao bambusi posle prolećnog pljuska. Bilo ih je na sve strane, dok su se nacionalizovani i društveni restorani, zadružne i državne prodavnice zatvarale.

Seo sam u autobus za Severoistočno naselje i stigao kući tek u tri po podne. Pogled na tu oronulu kuću i, još i gore, na roditelje koji su ostarili otkako sam ih poslednji put video, bio je više nego što sam mogao da podnesem. Ispričao sam im sve o stanju u kasarni, kako je put ka visokim položajima za mene zatvoren, kako je propao moj san da ću postati šofer, i da mi nema druge nego da se po isteku dve godine u vojsci vratim kući. „Mislili smo da je to tvoja prilika da uspeš u životu...“

„Zadesio me je maler“, rekao sam, „što sam dobio ovakav raspored. Da su me poslali u pešadiju, možda bih do sada već bio oficir.“

„Kakva korist od tih priča?“, rekao je moj otac. „Vidiš kako ovde stoje stvari. Sada se vrati i daj sve od sebe. Ako treba i satri se od posla. Ljudi umiru od bolesti, a ne od vrednog rada. Nastavi da guraš, i pre ili kasnije pretpostavljeni će to da primete. Ako ne uspeš da dobiješ unapređenje i ne daju ti da naučiš da voziš, onda nađi načina da stupiš u partiju. Ja sam čitavog života bio veran komunista, ali mi nikada nisu dozvolili da se učlanim u partiju. Ja nemam budućnost, ali ti je imaš. Nađi način da se učlaniš u partiju dok si još u vojsci. Onda možeš da se vratiš kući s malo dostojanstva.“

4

Moj starešina me je pozvao nedugo pošto sam se vratio u kasarnu. Rekao mi je da smo dobili mesto na prijemnom ispitu za Vojnu inženjersko-tehničku školu u Čengčuau, i da sam, posle pažljivog razmatranja, ja izabran da učim za prijemni. U mojoj glavi je došlo do male eksplozije i mozak je na tren prestao da mi radi. Prijećam se da smo tog dana svi za ručak dobili ćufte, što je u to doba bila retka, posebna poslastica, ali sam tada prvi put jeo meso a da mu nisam osećao ukus, kao da žvaćem vosak. Zašto tako? Zato što sam se brinuo. Pretpostavljeni su odabrali mene verujući da sam maturirao, dok ja zapravo nisam završio ni peti razred. Mislio sam da sa pitanjima o jeziku i politici neću imati problema, ali sam bio doslovno nepismen kada je reč o matematici, fizici i hemiji. Specijalizacija na tom dodeljenom mestu bila je popravka kompjuterskih terminala, oblast potpuno van mojih sposobnosti. Ipak, ako otkrijem kakvo mi je zaleđe više neću imati nikakvu priliku za napredovanje. I tako sam stegao zube i rekao da ću dati sve od sebe. Radio-tehničar u kasarni, po imenu Ma, moj vršnjak iz Hunana, rekao je da smo, koliko on zna, mesto dobili zato što smo tako zabačeni i da je prijemni tek reda radi – dovoljno je da ne predam prazan papir i primiće me na studije. „Ali ja čak ne vladam ni s četiri osnovne računске operacije“, rekao sam, „a razlomci su mi potpuno strani.“

Ponudio se da me priprema. „Neko ko je pametan kao ti može svime da ovlada.“, rekao je. „A imaš šest meseci da se pripremiš.“ Nije mi trebalo dodatno ohrabrenje da svojski prionem na posao. Najpre sam pisao kući i zamolio ih da mi pošalju srednjoškolske udžbenike mog starijeg brata. Onda su prostorije tehničara Maa postale moja učionica svake večeri u nedelji. Komanda kasarne ovlasila me je da koristim sto i stolicu u magacinu, tako da sam mogao da učim kada ne držim stražu, a da bih se usredsredio na učenje, jedan regrut iz klase 1977. privremeno je preuzeo moje dužnosti pomoćnika vodnika.

Moj brat je bio prvi čovek iz Severoistočnog naselja u Gaomijukoji je otišao na studije. To je našoj porodici donelo toliko ugleda da je moj san od malih nogu bio da i ja odem na studije kao on. Sada mi se ukazala prilika da mi se taj san ostvari, međutim ovladavanje

srednjoškolskom matematikom, fizikom i hemijom, bez pomoći profesora i to za samo šest meseci, bilo je zaista veliki izazov. Nije bilo vremena za vežbanje – mogao sam samo da čitam i pokušam da shvatim iz udžbenika koje su mi poslali. Morao sam da upamtim sve te formule i da ne brinem jesam li ih pravilno razumeo ili ne. Zato sam ispisao formule po zidovima magacina, pa sam gurao dalje, neprekidno između nade i očaja, ali češće blizu drugog. Nade su mi gasnule. Pobledeo sam, oslabio, kosa mi je opadala – naš politički instruktor rekao je da izgledam kao robijaš. Onda me je, jednog avgustovskog dana, pozvao. „Sad su mi javili telefonom“, rekao je, „da je mesto na prijemnom koje su nam obećali ukinuto. Od tebe očekujem da ćeš na te nepovoljne vesti reagovati pravilno.“ S jedne strane, osećao sam se kao da su mi s leđa skinuli veliko breme, ali s druge, vest sam doživeo kao veliko razočaranje. Politički instruktor je sutradan to objavio pred čitavom kasarnom, a dodao je i da se ja vraćam na svoju dužnost zamenika komandira straže.

Vest je stigla na vrhuncu svearmijske kampanje opismenjavanja, pa sam ja sam dobio dužnost da podučavam matematiku u našoj kasarni. I tako sam počeo da učim vojnike matematiku, pa sam shvatio koliko sam mnogo naučio za jedva šest meseci. Čak je i jedan oficir došao na moje predavanje o trigonometriji, i na njega sam ostavio snažan utisak. Taj čas je bio presudan za moju kasniju prekomandu u Baodinški školski bataljon. Moj san o studijama je propao, ali je to samo pojačalo moju želju da postanem pisac. U to doba mogli ste postati priznati na državnom nivou i ako objavite jednu jedinu kratku priču. Zato sam se pretplatio na dva časopisa – *Narodna literatura i Vojna umetnost i književnost* – pa sam u septembru 1978. otpočeo da proučavam književno stvaralaštvo. Moje prvo delo bila je priča koju sam nazvao „Mama“. Za njom je usledila drama u šest činova pod naslovom *Razvod*.

Sredovečni čovek po imenu Sun, ćorav na levo oko, donosio je poštu našoj jedinici. Svi su ga zvali Stari Sun. Tačnije, svi sem nekoliko pametnjakovića među štapskim oficirima za koje je bio „Jednooki Zmaj“. Svaki put kada bih čuo njegov motocikl meni bi srce ustreptalo od nade da će biti dobrih vesti o dva rukopisa, ali dobio sam samo olovkom napisano odbijanje iz *Vojne umetnosti i književnosti* – *Razvod* je predugačak za njihove stranice, i ja bi

trebalo da ga pošaljem nekom drugom. Uoči moje prekomande u Baoding, da bih olakšao prtljag i s namerom da počnem iznova, spalio sam oba rukopisa. Kada sam 1999. ponovo došao u kasarnu, u spavaonicama su se gajili pilići. Išao sam da pogledam i magacin – tamo sam još nazirao matematičke, fizičke i hemijske formule koje sam napisao na zidovima.



Hiljadu devetsto sedamdeset deveta bila je godina uspeha i za zemlju i za mene. Sedamnaestog februara naša vojska odgovorila je protivnapadom na vijetnamsku agresiju. Dvesta hiljada vojnika iz Guangsjia i Junana prešlo je granicu i ušlo u Vijetnam. Sutradan, dok smo doručkovali, čuli smo na radiju izveštaj da je neustrašivi vojnik po imenu Li Čengven poginuo dok je dizao u vazduh neprijateljski utvrđeni položaj. Mnogi ljudi koji su stupili u vojsku kada i mi poslati su na front, i ja sam im negde duboko u sebi zavideo – čeznuo sam za prilikom da i sam odem na front i postanem heroj. Ako se vratim živ, dobiću unapređenje zbog hrabrosti; ako ne, mojima će porasti ugled, kao porodici palog borca, a to će i dramatično izmeniti njihov politički status. To bi značilo da me nisu uzalud podigli. Nisam ja jedini tako razmišljao. Možda je to bio prost, nezreo način razmišljanja, ali to je bilo iskrivljeno stanje svesti koje se razvilo kod nas dece potlačenih seljaka iz srednjeg sloja. Slavna smrt bila je bolja od života u poniženju. Pošto su se na frontu vodile borbe, prestali smo da budemo nedisciplinovana jedinica. Svojski smo prionuli na sve što se od nas očekivalo: dril, vežbe, stražarske i radne dužnosti. Rat se međutim brzo okončao i smesta smo se vratili starim navikama.

Krajem juna dobio sam dozvolu da se vratim kući radi ženidbe. Brak je sklopljen trećeg jula, jednog kišnog dana. Za vreme mog odsustva nekoliko ljudi koji su se borili u ratu vratilo se kući ovenčano slavom, a dvojica su čak i stekla čin na bojnopolju. O, kako sam im zavideo. Ali šta je mene čekalo? Možda ću za nekoliko meseci otići iz vojske i vratiti se kući.

Dan posle venčanja odvezao sam se biciklom na Državno gazdinstvo *Reka Đao*, pošto sam rekao ženi da idem da obiđem neke stare školske drugove – pravi razlog je bio želja da vidim gaz 51 koji je vozio otac Lu Venli, onaj koji me je zamalo pregazio. Našao sam ga na parkiralištu. Venlin otac ga je farbao. Prišao sam mu, izvadio paklicu cigareta i ponudio ga. „Majstore Lu“, rekao sam, „znate li ko sam ja?“ Odmahnuo je glavom. „Išao sam sa Lu Venli u razred u osnovnoj školi. Zovem se Mo Sje (Jen).“

„Ah, sad se sećam. Ti si onaj što mi je ukrao rukavice iz kamiona kada sam ga jednom parkirao na ulazu u vaše selo.“

„Nisam to bio ja“, rekao sam, „to je bio He Dživu, i nije ukrao samo par rukavica – takođe vam je i ispumpao gume.“

„O, taj mali gad! Takve mi ljude zovemo 'krivošije guske'. Bio je pun naopakih ideja. Nije mu bilo dosta što mi je ispumpao gume – čak je i kapice odneo! Posle toga je došao da pozajmi moju uniformu i kapu! Ako mu ih ne dam, rekao je, razbacaće eksere po putu, da mi izbuši gume.“ To mi je probudilo uspomene: kamion se jednog dana zaustavio na ulici, s četiri od šest probušenih guma, a otac Lu Venli je besneo i psovao. Ja sam bio glavni osumnjičeni, bar što se škole tiče, pa su me nadugačko ispitivali. Liu Velika Usta mi je čak gurnuo vreću žarač ispred lica i zahtevao da priznam, ali nisam imao razloga da se brinem pošto nisam ja bio kriv, a žarač me nije uznemiravao.

Pitao sam ga šta je s Venli. Rekao je da radi u okružnoj fabrici za preradu gume. „Odlično je kad se dobije posao na državnom gazdinstvu, pošto je ono u narodnom vlasništvu, a fabrika gume je kolektivno vlasništvo.“

„Mislio sam da znaš.“, rekao je on. „Sada gazdinstvom upravlja okrug i zemlja će biti davana na ugovor. Uskoro neće biti nikakve razlike između nas i seljaka.“

Pokazao sam dopola obojeni kamion i zarđale mašine u voznom parku. „Šta je sa svim tim?“

„Prodaćemo šta možemo, ostalo ćemo pustiti da zarđa.“

„Prodaćete gaz 51?“

„Pre nekoliko dana je He Dživu poslao telegram iz Unutrašnje Mongolije, kaže da će mi za njega platiti osam hiljada juana. To je mnogo para za ovu krtiju od kamiona. Mislim da je malo đubre šenulo pameću. Ako dodaš još pet hiljada, možeš da kupiš nov kamion *Oslobođenje*, pravo s proizvodne trake. Misliš da pokušava da napravi budalu od mene?“

Uz bujicu emocija, pomislio sam za sebe: „He Dživu, šta tvoj genijalni um sada sprema? Očigledno si zgrnuo mnogo para, ali zašto toliko da baciš na krezubi stari kamion? Zar malo nostalgije zaista toliko vredi?“

„Majstore Lu“, rekao sam naglas, „ne znam šta on ima na umu, ali ne bih rekao da pokušava da napravi budalu od vas.“

„Ma, nek radi šta hoće“ rekao je Lu, „ali ja nisam siguran da želim da ga prodam. Znaš koliko smo godina ja i ovaj kamion zajedno?“



Iskovali smo trajnu sponu.“ Nastavio je da boji. „Gde služiš?“, upitao je malo kasnije.

„U oblasti Huang.“

„To je sigurno 34. puk u Penglajskoj komandi mesta.“

„Mi smo pri štabu, pod komandom 34. puka.“ „Zapovednik puka Sju i ja smo stari ratni drugovi“, rekao je. „On je bio pukovski oficir za obuku kad sam ja bio komandir čete.“

„Jednom sam slušao zapovednika Sjuja kako raportira“, rekao sam uzbuđeno. „Kakva slučajnost! Hoćete li nešto da mu odnesem? Sutra se vraćam tamo.“

„On je uticajan pukovski komandir“, rekao je on čežnjivo, „a ja sam samo kamiondžija. To bi izgledalo kao da mu se ulizujem.“

Hteo sam da odgovorim na to, ali se on već vratio farbanju kamiona. Znao sam šta mu se desilo. Pošto se vratio s Korejskog bojišta, unapređen je u kapetana, postao je četni komandir. Budućnost mu je bila svetla. Ali kao i toliki drugi mladi ljudi u usponu, postao je ohol, nije umeo da drži zatvoren šlic i tako je upropastio vojnu karijeru koja je mnogo obećavala.

Sutradan rano ujutro otišao sam u grad da kupim autobusku kartu za oblast Huang. Pošto sam imao da ubijem dva sata pred polazak autobusa, rešio sam da svratim do fabrike za preradu gume, što je bilo samo pola sata peške. Kada sam starom portiru rekao da tražim Lu Venli, odgovorio je da misli kako je ona u noćnoj smeni. Onda me je pitao zašto hoću da je vidim. Rekao sam da smo školski drugovi, pa pošto sam u prolazu, pomislio sam da svratim da se pozdravim. Video je da sam vojnik, zato je ponudio da ode i vidi je li tu. „Hvala“, rekao sam.

„Pričuvaj kapiju dok je ja potražim.“ Pogledao sam na sat – pozajmio sam sat marke džongšan vredan trideset juana od jednog druga – pošto nisam hteo da zakasnim na autobus. Činilo se da je prošlo mnogo vremena kada sam primetio starog portira kako vodi Lu Venli. Ona se, u trenerci i ogrnuta kaputom, vukla u papučama. Kosa joj je bila neočešljana, a oči sanjive. Zevala je.

Prišao sam joj i oslovio je po imenu. Pošto me je dobro odmerila, hladno je rekla: „Znači, ti si. Šta hoćeš?“

„Pa ništa posebno“, odgovorio sam, iznenada se osećajući neprijatno. „Vraćao sam se u jedinicu... imao sam malo vremena do

polaska autobusa... pomislio sam da se pozdravim sa starom školskom drugaricom... juče sam bio na državnom gazdinstvu i video sam tvog oca. On mi je rekao da ovde radiš...”

„Ako je to sve“, rekla je odsečno, „idem ja nazad u krevet.“ Okrenula se i otišla. Osećao sam se da ne može biti gore dok sam zurio u njena leđa.

Pošto sam se vratio, u jedinici sam proveo samo dva meseca pre nego što sam dobio prekomandu u Baodinški školski puk. Drugar koji mi je pozajmio ručni sat džongšan kada sam išao da se ženim – bili smo iz istog sela – uzdahnuo je i rekao: „Izgleda da ženidba donosi sreću. Idem ja za nekoliko dana kući da uradim isto.“ Nedugo pre mog odlaska iz jedinice neko je priredio košarkašku utakmicu između bezbednjaka i nas. Tog dana nisam promašio nijedan jedini šut, bila je to najbolja utakmica u mom životu.

Desetog septembra otišao sam iz oblasti Huang s tehničarom Maom, koji je imao neka posla u Pekingu. Tjen Hu odvezao nas je kamionom na železničku stanicu u Vejfangu. Vidimo se, gazu 51. *(Ne, nećemo se videti – bilo je to poslednje zbogom. Nikada ga više nisam video, i često sam se pitao na kom je otpadu završio. Što se tiče onoga koji je vozio otac Lu Venli, ljudi su mi rekli da ga je He Dživu zaista kupio. Pre nego što ga je odvezao, obišao je nekoliko krugova po školskom dvorištu i time ostvario svoj javno obznanjeni ideal da postane „Otac Lu Venli“. Onda se odvezao u oblaku prašine. )*

U Baodingu sam bio vodnik zadužen za obuku učenika regrutovanih među svršenim srednjoškolcima te godine. Učiće dve godine, što je bilo u rangu više škole, pa će diplomirati kao oficiri, u 23. rangu. Njihova specijalnost bila je poznata pod dugačkim nazivom, ali se svodila na stavljanje slušalica i prepisivanje telegrafskih poruka.

Pošto se zadatak okončao, mesec dana kasnije, zadržali su me u puku: prvo u obezbeđenju, a onda kao političkog instruktora zaduženog za predavanje filozofije i političke ekonomije – dve oblasti iz kojih gotovo da ništa nisam znao. Kao patka koja mora da se gurne da bi se popela na panj, prisilio sam samog sebe. U početku je bilo iscrpljujuće, ali sam posle prvog polugodišta ušao u štos. Onda se desilo da su moje prigušene, ali ne sasvim zgasle književne

ambicije oživele. U septembru 1981, posle niza odbijanja, prvi put mi je objavljena jedna priča: „Kišna prolećna noć“, u baodinškom časopisu *Jezero s lokvanjima*. Druga pripovetka, „Ružni vojnik“, pojavila se u istom časopisu sledećeg proleća. Dakle, prost vojnik koji preuzima dužnosti oficira, koji ume rečito i nadugačko da otkriva učenicima principe marksizma i koji ume da piše pripovetke neizbežno će skrenuti pažnju na sebe.

*(Moja kćerka se rodila trećeg novembra 1981. Kada joj je trebalo dati ime, moj stariji brat, koji je radio u Hunanu, predložio je Ajlian (to jest, ljubav prema lokvanjima) zato što je moja prva priča izašla u Jezeru s lokvanjima, a i zbog slavne pesme Džu Dunjija, pesnika iz doba dinastije Sung, „O ljubavi prema lokvanjima“. To mi je delovalo previše prosto, pa sam joj dao ime Sjaosjao, po maloj bambusovoj svirali. Ali kada je pošla u školu, njen učitelj je smatrao da u imenu ima previše poteza četkicom, pa ga je promenio u Sjaosjao: „osmehivati se“ – i to joj je ostalo.)*

Uz pomoć brojnih uticajnih vojnih lica, u leto 1982, dok sam bio kod kuće na odsustvu, stigla mi je vest da su zaobišli pravila i unapredili me u oficira. Naređenje kojim sam imenovan za oficira za obuku verovatno je još u mom dosijeju. Sećam se da je baš moj otac doneo pismo kući. Kada sam mu rekao šta u njemu piše, sjaj u njegovim očima ulio mi je toplinu, koja je imala i pomalo sumornu primesu. Bez reči je uzeo motiku i otišao u polje. Zbog njegove reakcije pomislio sam na postupak jednog postarijeg rođaka iz susednog sela: pošto je čuo vesti da mu je sin dobio unapređenje obišao je čitavo selo tukući po gongu i vičući: „Moj sin je oficir! Moj sin je oficir!“ Iz tihog načina na koji je moj otac primio istu tu vest naučio sam mnogo o njegovoj ličnosti, njegovom karakteru i njegovim očekivanjima u životu.

Godine 1984. položio sam prijemni za književno odeljenje na Vojnom institutu za umetnost. Nedugo zatim moja pripovetka „Providna šargarepa“ naišla je na mnogo priznanja, a za njom je uskoro usledila novela *Crveni sirak*, koja je doživela veliki uspeh. Na letnjem odmoru 1986, dok sam bio u kupovini na gradskoj pijaci, naleteo sam na čoveka iz susednog sela koji me je zgrabio za ruku i viknuo, razrogačenih očiju: „Čuo sam da si se obogatio! Kažu da si roman prodao za milion!“ Roman od milion juana jeste moguć,

naravno, ali u ono doba nije bio. A ipak, pre nego što sam stigao da ga ispravim, rekao je: „Ne brini, ne tražim pomoć. Moj sin je položio ispit da studira u Americi! Za koju godinu, zelembaći će samo da pljušte!“

U jesen 1987. Džang Jimu je doveo Gong Li, Đang Vena i druge u Gaomi da snimi film *Crveni sirak*, koji je prvobitno trebalo da se zove *Deveti deveti u Čingšakuu*, po krvavom događaju iz devetog dana devetog meseca na mestu koje meštani zovu Čingšaku. Čak je na jednom minibusu filmske kompanije crvenim slovima bilo ispisano „Deveti deveti u Čingšakuu“. Zašto ga nisu zvali *Crveni sirak* od početka, kada se tako zvao na kraju? Nisam pitao, a sami nisu hteli da kažu. U to doba, snimanje filma bilo je velika novotarija za ljude u Severoistočnom naselju u Gaomiju. Još otkako je Pangu razdelio Nebo i Zemlju niko nije došao u taj zabačeni kraj da snima film. Pre nego što su počeli da snimaju, pozvao sam ekipu na večeru. Džang Jimu i Đang Ven došli su obrijanih glava i preplanulih golih ruku. Gong Li je bila odevena jednostavno, a kosu je nosila na seoski način. Bez šminke je izgledala kao devojka koju možete sresti bilo gde. Za seljane, koji su smatrali da svaka žena koja glumi u filmu mora biti nezemaljska lepotica, Gong Li je predstavljala razočaranje. Ko je mogao da predvidi da će deset godina kasnije ona postati svetska filmska zvezda, da će jezdititi kroz život s gracioznošću plemkinje i zavodljivim pogledima, večita koketa?

Na dan kada su počeli snimanje privukli su silu sveta, obične ljude koji su došli biciklima, funkcionere koji su pristigli službenim kolima. Okupili su se puni iščekivanja a otišli razočarani. Filmska ekipa bila je smeštena u oblasnoj gostionici, čije sobe nisu imale ni klima-uređaje ni privatna kupatila, što je bilo tipično za seoske gostionice u čitavoj zemlji. U to doba glumci nisu bili tako bitni kao što su danas, i pošto je filmska ekipa otišla jedan moj tamošnji prijatelj mi je rekao: „Ljudi ovde imaju prilično nisko mišljenje o glumcima, posebno o onom Đang Venu, koji je satima vodio međugradski razgovor.“

„Je li ga platio?“

„Jeste.“

„Pa u čemu je onda problem?“ Sumnjam da bi se danas iko mnogo uzbudio zbog nečeg takvog. Prelazak iz „svako gura nos u svačija

posla“ ka zaštiti privatnosti pojedinca bio je značajan korak napred za Kineze.

Nedavno sam video jednog glumca s početka osamdesetih godina prošlog veka, osuđenog na deset godina zatvora zbog nemorala, kako se pravda na televiziji i žali se da je kazna bila nepravedna. Priznao je da je imao seksualne odnose s nekoliko žena, koje su na to slobodno pristale, ali se u ono vreme to smatralo za ozbiljan zločin – bila je to vest za naslovne strane. Većina ljudi je smatrala da je dobio šta je zaslužio. Niko nije smatrao da kazna nije primerena zločinu. Kada bismo prema tim istim merilima i danas sudili o odnosima među polovima... koliko bi nam još zatvora trebalo da pozatvaramo sve prestupnike?

Čim sam video krtiju filmske ekipe, podsetila me je na gaz 51 koji je nekada vozio otac Lu Venli i koji je posle kupio He Dživu. Bili su otprilike iste boje, mada je, kada se malo bolje pogleda, hauba bila malo drugačija. Seljani su znali da je He Dživu u Unutrašnjoj Mongoliji, a ja sam se pitao da li ga gaz 51 i dalje služi.



Avgusta 1988. primljen sam na postdiplomski program koji su zajedno vodili Pekinški pedagoški univerzitet i Institut za književnost *Lu Sjun*. Za razliku od 1984, kada sam primljen u Vojni umetnički institut, ovo i nije bila velika stvar, bar ne za mene. Kada je stiglo obaveštenje s Instituta za umetnost bio sam gotovo opijen oduševljenjem, pošto su se tako ostvarila oba moja sna – da studiram i da postanem pisac. Ovog puta, kao postdiplomac, steći ću magistarsko zvanje. Međutim, već sam bio prilično dobro poznat, shvatao sam šta je to zapravo književnost i znao sam da je za jednog pisca bitno samo pisanje, a ne formalno školovanje i fakultetska diploma. Rešio sam da ne idem na studije, kada me je jedan prijatelj posavetovao da razmislim o budućnosti i iskoristim tu priliku da učim engleski, što jednog dana može biti zgodno. Bio je u pravu, naravno. I tako sam nekoliko meseci marljivo učio i upamtio nekoliko stotina reči, ali onda je buknuo studentski pokret, napetost je narastala iz dana u dan, i retko kome se od nas išlo na predavanja. Pošto mi snaga volje nikada nije bila jača strana, iskoristio sam to da privremeno zamrznem svoje učenje engleskog. Kako je vreme odmicalo, a meni stizali pozivi da posetim strane zemlje, imao sam mnogo razloga za kajanje što nisam naučio bar nešto engleskog kada sam za to imao priliku. Pre nekoliko godina pomislio sam da steknem bar nešto osnovnih konverzionih veština na engleskom – ali sam odustao čak i od toga. Preostaje mi jedino da se uzaludno nadam da će neki genije izumeti jednostavan, praktičan, brz i tačan uređaj za tumačenje. Tako bi moja putovanja u inostranstvo postala lakša.

U proleće 1990. vratio sam se u okružno mesto, gde sam rušio oronule zgrade i u roku od mesec dana sagradio četiri nove kuće. Dok sam to radio, fakultet je poslao nekoliko telegrama da se što pre vratim. Ali pošto sam se vratio, rektorat me je podsticao da se ispišem.

O tome nisam morao ni da razmišljam – na licu mesta sam pristao. Kasnije su se neke kolege zauzele za mene i uspeo sam da obezbedim podršku profesora Tonga sa Pekinškog univerziteta da me zadrži na predavanjima. Diplomaska svečanost održana je prvog dana Zalivskog rata. Bila je to užurbana ceremonija, i posle nije bilo

prijema. Jedan student s Odseka za film odvezao me je kući na svom motociklu s tri točka. Pošto u studentskom domu nije bilo mesta, morao sam da spavam u stovarištu otpada, gde su me svake noći budile horde pacova. Jedan pacov je napravio gnezdo u mom koferu pa se tu okotio. Moja odeća i posteljina godinama su kasnije smrdele na pacovsku mokraću. Poređao sam nekoliko statua predsednika Maoa koje sam tu našao na vratima i oko kreveta, da mi služe kao neka vrsta stražara. Neki moji prijatelji pisci dolazili su da me posete, pošto bi se provukli pored čuvara na vratima. Kada su videli šta sam uradio, nazvali su me prvim kineskim kreativnim genijem, zato što sam od predsednika Maoa napravio svog stražara i telohranitelja. To je bio moj dom dve godine, sve dok mi jedinica nije dodelila dvosoban stan. Ipak, čak i kad sam se preselio, osećao sam nostalgiju prema danima koje sam proveo sa predsednikom Maom.

U proleće 1992. neko je zakucao na moja vrata. Bio je to He Dživu, posle tolikih godina. Osmehnulo se kada sam ga pitao kako je uspeo da me nađe. „U hram se ne ulazi bez razloga“, rekao mi je tren kasnije.

„Šta želiš?“, upitao sam. „Ako ti nešto treba, učiniću šta mogu.“

Rekao mi je da ima pravi posao, u državnom transportnom preduzeću u Unutrašnjoj Mongoliji, i da pokušava da nađe način da se vrati u Gaomi, da bi se starao o svojim ostarelim roditeljima. Zato sam napisao pismo čelniku oblasti Gaomi i rekao Heu da ga odnese u oblasnu kancelariju. Kada sam ga pitao šta se desilo sa gazom 51, zagledao se u mene. „Mislio sam da znaš“, rekao je. „Prodao sam ga Džang Jimuovoj filmskoj ekipi. To je bio kamion koji su Đang Ven i ostali natovarili vrčevima rakije od sirka i pretvorili u bombu na točkovima.“

Znači to *jeste* bio gaz 51 oca Lu Venli!

„Dakle, kao što vidiš, i ja sam doprineo tvom filmu.“

„Ali hauba je izgledala drugačije!“, uzviknuo sam.

„Ništa ti ne kapiraš, je li? Filmadžije su znale da bez neke izmene neće moći da podmetnu sovjetski kamion kao japanski. Ne bi upalilo – ljudi bi primetili razliku.“

„Koliko si dobio za njega?“

„Prodao sam ga kao staro gvožđe. Godinama je stajao u dvorištu mog oca, i nisam znao šta ću s njim. Kada se ukazala prilika da ga



se otarasim, ispratio sam ga u velikom stilu.“

Vratio sam se u Gaomi za lunarnu Novu godinu početkom 1993. He Dživu je svratio da mi kaže kako su ga premestili nazad i kako radi u oblasnoj upravnoj kancelariji Čingdao Gaomija. „Ti stvarno umeš da završiš posao“, rekao sam. „To je zasluga tvog pisma.“

Narednih godina često je dolazio u Peking i vodio me na skupe ručkove. Navodno mu je veoma dobro išlo. Nikada nije propuštao da me pozove u Čingdao – više nije imao posla s Gaomijem – gde je otvorio uspešan biznis. „Kad god dođeš u Čingdao“, rekao je, „sve što potrošiš ide na moj račun.“

Ispričao mi je šta rade naši stari školski drugovi. Znao je čak i šta je s nastavnicima. Od njega sam saznao da je Džang, naš nastavnik pisanja, otišao u penziju kao politički instruktor u oblasnoj srednjoj školi, da jedan njegov sin ima firmu za drvenu građu, a drugi je partijski sekretar saveza komunističke omladine grada Čengtana. Liu Velika Usta je dogurao čak do zamenika šefa oblasnog sekretarijata za obrazovanje. Pošto mu je žena umrla, oženio se sa Lu Venli, koja je vrlo mlada ostala udovica. Njen prvi muž, sin nekog okružnog glavonje, bio je ništarija i gad, sklon piću, kocki i kurvanju. Pričalo se čak i da ju je tukao. Onda je, jednog dana, naleteo motociklom na drvo. Ono što je mene zanimalo bilo je kako je završila sa Liuom Velikim Ustim. „To je neverovatno!“ rekao sam.

He Dživu se nasmejao. „A je li verovatno ubaciti pingpong lopticu nekom u usta?“

Ne, to je istinski neverovatno, i pokazuje kako su događaji na svetu u većitom komešanju, kako srećna sudbina može da spoji ljubavnike, kako se slučajnosti neprekidno događaju i kako su ono čudno i neobično uvek uz nas. I šta ja da kažem?

7

U avgustu 2008. otišao sam u Čingdao isključivo da bih video He Dživua. Bio sam u tom gradu i ranije, ili da držim predavanja ili da prisustvujem skupovima, ali sam uvek previše žurio da bih se video s njim, i to mu nije bilo pravo. „Šta kažeš da dođeš na tri dana da pričamo, ti i ja? Mnogo toga hoću da ti kažem, stvari koje će ti rasplamsati maštu i pomoći ti da napišeš silan roman. Jednom davno si mi pozajmio deset juana i sada ću uzvratiti materijalom za roman.“

Rezervisao je luksuzan apartman u hotelu *Hujčen imperijal*, s panoramskim pogledom na okean, dovoljno blizu da se čuju talasi. Čim sam se smestio, počeo je da mi priča o svojim iskustvima za proteklih trideset godina. Sledeća tri dana nije zatvarao usta, svejedno jesmo li sedeli i pili ili se šetali plažom. Naručivao je sve moguće đakonije, a jeo sam uglavnom samo ja. „Pomozi mi malo“, govorio sam, „ne mogu sve ovo da pojedem, a šteta bi bilo da se baci.“ „Samo ti jedi“, odgovarao je. „Imam tri 'visine': holesterol, pritisak i šećer u krvi, i ne smem da jedem takvu hranu.“ Zato je samo pio, pušio i pričao. Pošto je dao svom šoferu tri slobodna dana, vozao nas je gore-dole po čitavoj obali. „Zar je pametno da voziš pošto si pio?“

„Ne brini“, rekao je, „ja sam kao Vu Sung – od pića samo postajem veštiji u svemu.“

„Ali policija to ne zna“, rekao sam. Nasmejao se. „Mislim da njih ne bi zanimalo da mene hapse.“ To što je sedeo za volanom nije uticalo na njegovu neprekidnu priču, koju je pratio neprekidnom gestikulacijom.

„Zar ne misliš da bi trebalo da se usredsrediš na vožnju?“

„Nemaš brige. Posle trideset godina vožnje, čim sednem za volan postanem jedno sa svojim vozilom. Ali Lu Tjengung – e to je tek bio vozač. Onaj kameni most iza sela bio je jedva dovoljno širok za njegov gaz 51, ali ga je ovaj prelazio ne skidajući nogu s gasa.“

Bilo mi je potrebno nekoliko trenutaka da shvatim ko je Lu Tjengung, pa mi je postalo jasno da između He Dživua i mene postoji povelik jaz.

„Jedan i dvadeset od deset juana koje si mi pozajmio potrošio sam na kartu za Vejfang u lokalnom vozu iz Čingdaa za Šenjang. Hteo

sam da putujem do poslednje stanice, mada mi je karta važila samo do Vejfanga. Kontrola karata bila je veoma stroga: dva železnička policajca pratila su konduktera da se niko ne bi švercovao. Ako bi te uhvatili, sigurno bi te skinuli s voza, ponekad i prebili. Preko puta mene sedeo je vojnik s crnim florom i pretpostavio sam da su mu umrli otac ili majka. Znaš da sam učio fiziognomiku kod dede Vang Gueja“ – zapravo, nisam to znao – „tako da sam započeo razgovor s mojim saputnikom, želeo sam da mu se umilim. Kada sam mu spomenuo da se njegov i moj otac odavno poznaju, poverovao je svaku reč. Zato sam rekao: 'Brate imam problem, i nadam se da mi ti možeš pomoći' Pa, zavukao je ruku u džep i izvadio kartu za Šenjang. 'Evo', rekao je tiho, 'pokaži im ovu. Onda je gurni ispod moje šolje za čaj kad budu prošli.' Baš tada je niz prolaz naišao poslužitelj s čajnikom, pa ga je vojnik uzeo i nasuo čaj putnicima oko nas. Svi su rekli da je živi Lej Feng. Vojnici su u to doba bili izuzetno poštovani. Uz njegovu pomoć, stigao sam u Šenjang bez problema. Moje poštovanje prema vojsci snažno je danas kao i pre. Starija mi se kćerka udala za kapetana nuklearne podmornice u Severnomorskoj floti, a njena mlađa sestra zabavlja se s političkim komesarom podmornice. Ja od srca podržavam njihov izbor, pošto to znači da moja porodica manje-više upravlja tom lađom!“ Na to se grohotom nasmejao.

„Moja žena je poreklom od belih Rusa koje su boljševici proterali iz njihove zemlje. Ona je Ruskinja rođena i odrasla u Kini, i naša je državljanica. Ja sam 1979. već bio bogat, imao sam u banci trideset osam hiljada juana. Oduvek sam bio spreman na rizik, ali se nikada ni u šta ne upuštam pre nego što se dobro priprelim. Posle Jedanaestog plenuma Trećeg centralnog komiteta Komunističke partije Kine, 1978. bila je godina prekretnica: počele su reforme na selu, komune su raspuštene, izdati su ugovori za obradu zemlje. Pa, prvo što je meni sinulo bilo je da seljacima sa ugovorima trebaju domaće životinje – konji i volovi. U to doba si u Unutrašnjoj Mongoliji mogao da kupiš povelikog konja za četiri stotine juana i prodaš ga za hiljadu bilo gde južno od Zida. Bikčić od dve godine kupljen za dve stotine mogao je dole na jugu da se proda bar za šest. Prodao sam svoju unosnu fotografsku radnju u prestonici za deset hiljada i za taj novac kupio trideset konja. Onda sam unajmio jednog stočara da ih

otera dole na jug, ali kada su stigli u provinciju Hebej, i stočar i konji bili su iznureni od puta a krmiva za životinje nije bilo. Smrknuo sam se kada sam to video, ali mi je onda nešto sinulo. Oterao sam trideset konja na vladino dobro u oblasti Sjanhua. Tu sam potražio oblasnog šefa i rekao mu da sam mongolski odgajivač konja koji je čuo da su seljaci dobili ugovore da obrađuju zemlju, ali da im manjka životinja za žetvu. Rekao sam da sam doveo trideset sopstvenih konja koje želim da u tu svrhu poklonim, potpuno besplatno. Činovnik, koji se zvao Baj, prevrnuo je očima, ali sam ga uverio da ne želim ništa zauzvrat. Pa, kada je izašao i video sve te lepe životinje, rekao je: „Ne mogu da prihvatim te konje a da ne platim za njih. Evo ovako, daću ti po osamsto za svakog.“

„Previše“, rekao sam ja.

„Neka bude šest stotina, a ako ti treba još, otići ću u Unutrašnju Mongoliju i dovesti ti još stotinu. Možeš da pošalješ nekoga sa mnom, a ja ću pomoći oko kupovine.“

I tako sam tog proleća postao trgovac konjima i ostvario profit od trideset osam hiljada juana. Sa tim oblasnim rukovodiocem – sada je zamenik provincijskog guvernera – postao sam odličan prijatelj.

Pošto sam imao novca u banci, bilo je vreme da se oženim i zasnujem porodicu, pa sam rešio da se vratim kući i ostvarim svoj dečaćki san.

Nešto ću da ti poverim: oduvek sam krišom bio zaljubljen u Lu Venli. Zato sam rešio da kupim kamion njenog oca kao neku vrstu poklona, da se odvezem nazad u Unutrašnju Mongoliju s njom kraj sebe, da uradim nešto veliko i zaradim brdo para. Malo sam se raspitao i saznao da je državno gazdinstvo prevedeno na sistem ugovora i da je Lu Tjengung sada ponosni vlasnik tog kamiona. Zato sam poslao telegram u kome mu nudim osam hiljada, visoku cenu po svakom merilu, tačno onoliko za koliko se prodavao novi novcati veliki skok NJ130 proizveden u Nandingu – po uzoru na gaz 51. Njegov stari kamion jedva da je vredeo dve hiljade.

Kada sam mu dao osam hiljada juana, rekao sam da je to poklon i da imam skriveni motiv – kao kada je Sjangdžuang izvodio ples mača da prikrije pokušaj ubistva Liu Banga. 'He Dživu kupuje vaš kamion u zamenu za ruku vaše kćeri' rekao sam mu. Nasmejao se. 'Nemoj misliti da to nisam znao', rekao je. 'Ne možeš ti od mene

sakriti šta te svrbi. Ali to za koga će se ona udati, to ti samo od nje zavisi, a ne od mene niti od njene majke. Moraćeš sam. Ipak, mladi moj prijatelju, ne bih na to računao da sam na tvom mestu. Na nju ti je bacio oko sin zamenika partijskog sekretara Vang. Među nama budi rečeno, taj škiljavi mladić izgleda mi kao velika ništarija, ali *jeste* sin zamenika partijskog sekretara, pa ako se Venli složi, ja i njena majka moramo da pristanemo. Šta god da posle bude, imaćemo čast da smo u rodbinskim vezama sa zamenikom partijskog sekretara, koliko god to da potraje.”

He Dživu je rekao da se malo razmetao tako što je obrnuo nekoliko krugova po selu u svom „novom“ gazu 51. „Šta da ti kažem, bio sam mlad i lud! Odvezao sam se pravo u glavni grad oblasti. Pitaš se kada sam naučio da vozim? Godine 1976, dok sam radio kao nosač u ciglani, sprijateljio sam se s jednim kamiondžijom po imenu Sju. On me je naučio. Tamo u našem selu oduševljavao sam se vozačkom veštinom Lu Tjengunga, ali moram da ti kažem, čovek može da nauči da vozi kamion brže nego što ti je potrebno da ispušiš cigaretu. Elem, odvezao sam se u fabriku za preradu gume da razgovaram s Venli. Portir mi je međutim rekao da je premeštena u poštu u gradu. 'Kako može žena sina zamenika partijskog sekretara da radi u fabrici gume, gde jedva može da se diše?', rekao je matori brbljivac. Odatle sam se odvezao do pošte, parkirao kamion i kupio nove kožne cipele u robnoj kući malo dalje niz ulicu. Bile su toliko tvrde da sam jedva hodao, i činilo mi se da svi prolaznici zure u moja stopala.

Čim sam ušao, primetio sam Venli – stajala je iza pulta s markama i ćaskala s nekom sredovečnom ženom. Prišao sam i rekao: 'Lu Venli, ja sam He Dživu, tvoj drug iz osnovne škole. Poslao me je tvoj otac.' Na trenutak nije znala šta da radi sa mnom, a onda me je ledenim glasom upitala: 'Šta hoćeš?' Pokazao sam kamion parkiran napolju. 'To je kamion tvog oca' rekao sam. 'Poslao me je da te dovezem' 'Radim' odgovorila je. 'U redu je' rekao sam joj ja, 'sačekaću u kamionu dok ti se završi smena.' I tako sam se vratio napolje, seo u kabinu i pripalio cigaretu. Grad tada nije bio baš nimalo privlačan. Dvospratna zgrada oblasne uprave bila je najviše zdanje u gradu i dok sam sedeo u kamionu i gledao crvenu zastavu na krovu i borove iza zgrade, obuzelo me je posebno mračno osećanje. Nisam ni

dokrajčio cigaretu kada je Venli izašla, pa sam joj otvorio vrata da se popne unutra. Pošao sam ne postavivši nijedno jedino pitanje. 'Hoćeš li mi reći šta se dešava?', upitala je ona. Nisam joj odgovorio već sam samo jurio niz drum, pogledavajući je krajičkom oka. Počela je da zvižduće, obgrlivši se oko ramena. To je bilo nešto novo, i svidelo mi se. Izreka da se nikada ne zna kakva će devojka biti kada poraste pokazala se kao potpuno tačna. Pošto smo izašli iz grada, odvezao sam se na pusto polje iza Prve srednje škole, pa sam stao. Zašto tu? Zato što je na tom mestu pobedila na takmičenju u pingpongu. Okrenuo sam se i pogledao je. Stvarno je bila lepotica, ali je znala da se nešto sprema – smesta je postala rezervisana, da ne spominjemo i pomalo razdražena. 'Šta to smeriš?' Mogao sam da okolišam, ali nisam. 'Venli', rekao sam, 'svidala si mi se još otkako smo zajedno išli u školu. Onog dana kada sam se iskotrljao iz učionice, zavetovao sam se da ću se, ako jednog dana uspem u životu, vratiti da se oženim tobom. Kada si ovde osvojila prvo mesto' – pokazao sam na kancelariju srednje škole, nekadašnju crkvu i mesto gde se držao turnir u pingpongu – 'zakleo sam se da ću postići nešto u životu pre nego što se vratim da se oženim tobom' Malčice je izvila usnu pa je rekla: 'I jesi li uspeo? Jesi li postigao nešto u životu?' 'Moglo bi se reći', odgovorio sam. 'Koliko zarađuješ mesečno?' Nije htela da mi kaže. 'U redu je, već znam. Zarađuješ trideset juana mesečno, trista šezdeset godišnje. Gore u Unutrašnjoj Mongoliji zaradio sam trideset osam hiljada juana na prodaji seoskih životinja – ti bi toliko zaradila za oko stotinu godina. Tvom ocu sam dao osam hiljada za njegov izdrndani stari kamion, tako da on i tvoja majka imaju sve što im je potrebno u starosti a da ti ne moraš da misliš kako ćeš se o njima starati. Tamo gore imam mnogo prijatelja i sve je sređeno. S kapitalom od trideset osam hiljada za nekoliko godina ću moći – ne, mi ćemo moći – da stupimo u redove društva od stotinu hiljada. Ma, mogli bismo i milioneri da postanemo! Dajem ti reč da, pod jedan: uvek ćeš imati dovoljno novca i pod dva: uvek ću biti dobar prema tebi'

'Džaba, He Dživu,' rekla je istim onim ledenim glasom: 'Već sam verena' 'To nije isto što i udata' rekao sam ja. 'A čak i da jesi, mogla bi da se razvedeš.' 'Kako smeš tako da govoriš?', odgovorila je. 'Odakle ti ideja da možeš tek tako da se pojaviš i kopaš po mom

životu? Zato što si kupio izdrndani kamion mog oca? Zato što imaš trideset osam hiljada juana?' 'Lu Venli' rekao sam ja, 'neću ti dozvoliti da skočiš u živi pakao, zato što te volim. Raspitao sam se. Taj Vang Đendun je baraba i ženskaroš...' 'He Dživu,' rekla je prekinuvši me u pola rečenice, 'grozno je što tako pričaš.' 'Kako može biti grozno što pokušavam da te spasem?', odgovorio sam ja. 'Mnogo ti hvala,' rekla je ona, 'ali ti i ja živimo u dva različita sveta, i ja umem sama da se staram o sebi. Nemaš prava da se mešaš' 'Zar nećeš čak ni da razmisliš o mom predlogu?', upitao sam. 'He Dživu, samo se drži dalje od mene, važi? Kada bi Vang Đendun znao šta smeriš, poslao bi nekoga da te odere od batina' Osmehnuo sam se. 'Ja i hoću da on zna. Idi pa mu reci' Otvorila je vrata i izašla iz kabine. 'He Dživu, nemoj da zbog malo novca zaboraviš ko si. Veruj mi, nije sve u novcu' Okrenula se i pošla nazad u grad. Dok sam zurio u njena leđa, shvatio sam da je u pravu – zaista nije sve u novcu. Ali bez njega ne možeš ništa, to je jasno.'Čuvaj se, Lu Venli,'pomislio sam.

Otišao sam kući i srušio jedan zid da bih mogao da uteram kamion Venlinog oca u dvorište, gde sam ga pokrio ceradom pa zatim popravio zid. Rekao sam ocu da ga čuva. 'Da ga čuvam?', upitao je besno. 'Šta će da uradi – da razvije krila i odleti?' Rekao sam mu da razmišlja na duge staze – da će jednog dana možda dobro da mu dođe. Pošto sam obezbedio da moji roditelji imaju sve što im je potrebno, vratio sam se u Unutrašnju Mongoliju s braćom, počeo da prodajem robu kao što su drvna građa, stoka i kašmir i pare su samo sipale. Imam petlju i imam pamet, i sad ću ti ispričati jednu priču koja to dokazuje.

U to doba, privatna prodaja kašmira bila je protivzakonita, što je značilo da je šverc u samu Kinu mogao da donese ogroman profit – desetine hiljada juana. Pa, vlasti su postavile kontrolnu stanicu na Zidu, tako da sam ja kupio dva istovetna kamiona i jedan natovarilo pamučnim platnom, a drugi kašmirom. Pošto sam ih oba prekrilo ceradom, odvezli smo se do jednog mesta blizu kontrole, gde smo parkirali kamion s kašmirom a onaj drugi oterali na pregled. Dok su inspektori pregledali tovar, ja sam ih čašćavao cigaretama i s nekoliko flaša dobrog pića, pa sam im obećao da ću im s juga doneti neke stvari koje žele kada sledeći put budem dolazio. Prošli smo bez



problema. Onda sam se okrenuo i otišao nazad, rekavši inspektorima da sam zaboravio rezervnu gumu i da moram da se vratim po nju. Odvezao sam se do mesta gde sam parkirao kamion s kašmirom, i ovog puta njega odvezao do prelaza, pa sam im rekao da sam našao rezervnu, a oni su mi samo mahnuli da prođem. Zahvaljujući toj maloj varci, braća i ja smo za samo jedno proleće prodali četrdeset tona kašmira i zaradili četriristo hiljada. Kako je raslo bogatstvo, rastao je i broj mojih prijatelja, tako sam uspeo da dobijem boravišne dozvole za braću i nađem im posao u transportnom preduzeću. U to doba smo slepo verovali u boravišne dozvole i stalno zaposlenje.

Ponovo sam se vratio u selo 1982, da sagradim novu kuću roditeljima. Onu staru, gde je kamion i dalje bio parkiran, nisam međutim dirao. Samo sam zamenio natrulu ceradu koja ga je pokrivala. Otac me više nije gnjavio zbog njega. 'Dživu je velikodušan sin', rekao je mojoj majci, 'tako da nema razloga da sumnjamo u njegove postupke' Lu Venli. se već bila udala za Vang Đenduna, ali ja nisam gubio nadu. A onda sam čuo da ne živi loše, pa sam računao da je vreme da se i ja ženim.

Jedva da se pročulo da tražim nevestu, kada se desetak ili više provodadžija pojavilo na našim vratima. Devojke koje su hteli da mi predstave sve su bile dobre prilike, ali sam ih ja redom odbijao. Onda je jedna devojka sama došla u našu kuću. Ko je bila ona? Ko drugi nego moja žena Julija, koja je radila u okružnoj stočnoj stanici. Ljudi su je zvali Dvostruka smrt. Otpozadi je njen sočni stas bio da umreš od želje, ali je spreda njeno rošavo lice bilo da umreš od straha. 'Stariji brate He', upitala je, 'zašto želiš da se ženiš?' Razmislio sam malo o tome. 'Iz dva razloga: hoću da imam decu, i treba mi neko da mi kuva i pere.' 'Onda sam ja prava za tebe', odgovorila je. Razmislio sam malo o *tome*, pa sam se pljesnuo po butini i rekao: 'Da znaš da jesi! Idemo odmah da se registrujemo' Moj brak je izazvao mnogo govorkanja po čitavom okrugu. Samo pomisli – najbogatiji čovek u čitavom okrugu, He Dživu, izabrao neku rošavu da mu bude žena. Naravno da nisu shvatali – a kako bi i mogli. Ali ti ćeš shvatiti istog časa kad budeš video tvoje dve prelepe bratanice i bratanca, fudbalsku zvezdu. Jedine mane na lepo oblikovanom licu moje žene jesu ožiljci od bubuljica, a oni se ne

prenose s kolena na koleno. Njeni beli ruski geni i savršena figura, s druge strane, to mogu, pa se i jesu preneli. A to nije sve – da sam se oženio nekom našom Kineskinjom, bilo bi nam dozvoljeno samo jedno dete, ali pošto sam se oženio belom Ruskinjom, zakon je dozvoljavao dvoje, i nije trebalo mnogo truda da se to proširi na troje. Sada znaš kako je osvojena jedna naša nuklearna podmornica! Lepotice mešane krvi na najvećoj su ceni – prosto su bez premca. Sve sam ja to smislio. Ako čovek ne može da se oženi onom koju voli, onda treba da se oženi onom koja mu donosi najviše koristi. Za mene je to bila Julija.

Početkom devedestih shvatio sam da primorske oblasti zovu ako želim da se stvarno obogatim. Zato sam te potražio da mi pomogneš oko prelaska u moju rodnu oblast, a odatle u Čingdao. U početku moja žena nije htela da ide iz našeg doma u Unutrašnjoj Mongoliji, ali sam joj rekao da ću u Čingdau sagraditi višespratnu kuću – pokazao je veliko žućkasto zdanje – „eno je tamo.“ Onda je nastavio da mi priča o svim svojim velikim poduhvatima, koje sam ja redom smesta zaboravljao, pošto su se u toj priči stalno nizali novac potrošen na sticanje novih prijatelja, sitni neuspesi i lako zgrtanje ogromnih dobiti.

„Pitam se sećaš li se onog skeča koji smo izvodili na početku Kulturne revolucije“, upitao sam ga, „onoga kada sam ja obukao odrpanu bluzu nastavnika Džanga i gurnuo ispod nje košarkašku loptu, da igram sovjetskog Hruščova, a ti si napuderisao kosu da igraš kineskog Hruščova – Liu Šaočija? Sećaš se stihova? 'Nikita je star, Šaoči je mlad, na pozornici zajedno pevaju uglas' Onda sam ja pevao: 'Skuvaj krompir i dodaj mesa,' a ti si pevao: 'Ko pretrpi mali neuspeh, uživa u velikoj i lakoj dobiti' Pa, to je bila tajna tvog uspeha – pretrpi male neuspehe i uživaj u velikim lakim dobitima.“

Neko vreme je razmišljao o tome, pa je rekao: „U osnovnim crtama, da, ali ne sasvim. Često trpim velike neuspehe a nemam nikakve dobiti, ni lake ni teške.“

„To govoriš o kupovini gaza 51 Lu Venlinog oca?“

„To je prilično sitničavo s tvoje strane“, požalio se. „Ja nikada ništa ne radim bez analize troškova. Moje poslovanje s Lu Venli bilo je jedini izuzetak.“

„Jesli li išao da je vidiš pošto joj je muž umro?“

„Poginuo je u udesu 1993. Tada sam već bio u Čingdau, bio sam ortak u poslu s čelikom s ljubavnicom jednog budžovana. Zahvaljujući njegovom uticaju, imali smo potpuni monopol na snabdevanje čelikom svih gradilišta u Čingdau. Primamila me je vest da je Venli postala udovica i rekao sam tvojoj snahi šta se desilo između nas. S krajnjom velikodušnošću, kazala mi je da odem i dovedem je kući sa sobom, ili kao zvaničnu ženu ili kao ljubavnicu, ali pre nego što mi se ukazala prilika da ja odem kod nje, ona je došla da vidi mene. U crnoj košulji i s belim rukavicama, bila je veoma našminkana – još prelepa, uprkos tome što se približavala srednjem dobu. 'He Dživu', rekla je, odmah prešavši na stvar. 'Uspela sam da preguram teška vremena.' To je bio trenutak za mene da budem neposredan. 'Šta želiš da budeš', pitao sam je, moja žena ili moja ljubavnica?' 'Tvoja žena, naravno' 'To neće biti lako', rekao sam. 'Najbolje bi bilo da mi budeš ljubavnica. Sagradiću ti kuću pored mora i plaćati ti sve troškove' Uz žalostiv osmeh je rekla: 'Onda ti više neću smetati.'

Pa, nije prošlo dugo a do mene su stigle vesti da se udala za Liua Velika Usta. I zato sam uzeo dve flaše pića i dva boksa cigareta, pa sam se odvezao do praznog placa ispred Državnog gazdinstva *Reka Dao*, mesta na kome sam otkrio svoju naklonost prema Venli njenom ocu. Sedeo sam tu, pio i pušio i razmišljao. Oduvek sam se ponosio svojom sposobnošću da čitam ljude, da vidim šta ko nosi u srcu, a zapravo sam procenjivao časne ljude iz svoje perspektive sitnog čara. S uspehom sam otkrivao ono što se nalazi u ljudskom srcu samo zato što su moji poznanici većinom bili sitne duše poput mene, dok je Lu Venli bila jedna od onih punih vrline.“

Uoči odlaska iz Čingdaa večerao sam sa He Dživuom u njegovoj kući. Njegova žena je napravila knedle s morskim plodovima, i po pravom gaomijskom običaju, spremila je i zdelu umaka od belog luka. Gojazna, srdačna žena, bilo je dovoljno samo je jednom pogledati da se shvati kako je dobra supruga i nežna majka. Bili smo već prilično popili kada je He Dživu isključio svetlo i rekao mi da pogledam kroz kuhinjski prozor. U staklu se video odraz niza bronzanih novčića, okruglih, sa kvadratnom rupom u sredini. Iskrili su kao zlato. Pitao sam odakle taj odraz, ali on nije umeo da mi kaže.

„Voleo bih da znam“, rekao je, „ali svi moji pokušaji da im otkrijem izvor bili su neuspešni. Nijedna velika kuća kraj mora me ne privlači. Samo ovde želim da budem.“

Zamalo da ga nazovem srebroljupcem, ali sam se uzdržao. Što ljudi poput njega imaju više novca, to su praznoverniji. Pošto žele da slušaju samo lepe priče, pažljivo izbegavaju sve što bi moglo doneti nesreću. Dakle, umesto „srebroljubac“ rekao sam „u milosti boga bogatstva“ Dopalo mu se kako to zvuči.

„Samo uspešan pisac može da smisli savršenu metaforu“, rekao je.

Pošto sam se vratio u Peking He Dživu mi je telefonirao da mi kaže kako je našao parče zemlje pored okeana u Longkouu, gde je želeo da se bavi prodajom nekretnina. „Jesi li slobodan da dođeš malo kod mene?“, pitao je. „Tip koji ovde vodi katastar je Cuo Ljen, sin šefa Cuoia, upravnika radilišta u oblasti Huang, onog kod koga si radio pošto si otišao u vojsku. Cuo Ljen se sav ozario kada sam mu spomenuo tvoje ime. Rekao je da si ga gledao kako odrasta.“ Razmislio sam malo o tome, ali sam na kraju našao izgovor da ne odem.



Ovog maja Odeljenje za kulturu i radioteleviziju oblasti Gaomi održalo je prvo takmičenje u izvođenju maočanga. Šef Lu iz odeljenja za kulturu lično je došao u Peking da me zamoli da budem sudija. Bilo bi nepristojno odbiti, pa sam odgovorio da rado prihvatam. Pre tri godine maočang iz Gaomija proglašen je za živo narodno blago. Da bi se taj dramski žanr preneo budućim naraštajima, vlada i partijski čelnici rešili su da osnuju Omladinsku maočang trupu. Četrdesetoro osnovaca biće poslato da se obučava u Vejfanškoj akademiji umetnosti, pa će ih posle diplomiranja čekati posao. Akcija je bila veoma važna, delom zahvaljujući i te-ve takmičenju, i prijavilo se više od petsto kandidata. Svakog dana su poznanici, prijatelji i rođaci dolazili u gostionicu da me zamole za pomoć oko prijema njihove dece u trupu, i to je veoma brzo počinjalo da me ljuti. Nisam mogao da se vratim u Peking, pošto je trebalo da radim sa književnim zvaničnicima na pokretanju pisanja drama za maočang trupu, pa mi je šef Lu našao sobu u drugom hotelu, da me ne bi više proganjali. Međutim, verovali ili ne, istog dana kada sam se preselio, stigla mi je poruka na mobilni: „Dragi stari školski druže, verovatno me se ne sećaš. Ja sam Lu Venli. Evo me dole na recepciji. Hoćeš li sići da se vidimo? Oduzeću ti samo pet minuta.“ Seli smo za sto u hotelskom baru. Kada je došao konobar, pitao sam je šta želi da popije. „Služite alkohol?“ To nisam očekivao.

„Naravno“, odgovorio je on uz nadmoćan osmeh. „Šta želite?“  
„Svejedno, samo da je alkoholno.“

I dalje osmehnuti kelner pogledao je mene. „Dve čaše crnog vina“, rekao sam. On je počeo da nabraja vrste. „Donesite ono najbolje.“

„Ja častim“, rekla je Lu Venli. „Neću drugačije.“

„Nema potrebe“, rekao sam, „stavićemo ovo na moj račun.“

Nije odmah reagovala, ali je zatim tiho rekla: „Oh, zaboravila sam, ti si sada slavna ličnost, mogu da te vidim samo na te-veu.“

„E, sada preteruješ“, rekao sam. „Prevarant se ničega ne boji više nego svog zemljaka, osim možda bivšeg školskog druga. Ali ti i ja nismo bili obični školski drugovi – mi smo sedeli u istoj klupi.“

„Mislila sam da ne pamtiš.“

„Šališ se! Kad napuniš pedeset, ne možeš da se setiš šta je bilo juče, ali daleka prošlost svake godine postaje sve jasnija.“

„Znam šta hoćeš da kažeš“, rekla je. „Ti dani počinju da mi se pojavljuju u snovima.“

„To samo dokazuje da starimo.“

„Muškarac je u pedesetim u najboljim godinama“, rekla je, „ali je žena tada matora veštica.“ Na sebi je imala vrećastu crnu haljinu, ali ne dovoljno vrećastu da sakrije popunjeni struk. Dugačko, tanko, nežno lice koje sam pamtio sada je bilo okruglo a kapci su joj visili nad očima s tamnim podočnjacima. Kada nam je stiglo vino, kucnuli smo se i ona je otpila dugačak gutljaj.

„Kako je nastavnik Liu?“, upitao sam.

„Nema ga više“, odgovorila je uz uzdah.

„Kako...“ Bio sam zapanjen. „Bilo mu je tek šezdeset i neka...“

„Bojim se da sam ja kao crna udovica...“

„Nemoj tako da govoriš, molim te.“

Otpila je još gutljaj vina i oči joj zasijaše od suza. „Život me nije mazio“, rekla je gledajući me pravo u oči. Poželeo sam da je nekako utešim, ali nisam znao kako. Zato sam samo pružio čašu da se ponovo kucnemo. Ovog puta je nagnula glavu i iskapila vino. „Hajde da ne pričamo o tome. Moram da te zamolim za jednu uslugu.“ Izvadila je fotografiju pa mi ju je pružila. „To je moja kćerka, Liu Huanhua. Prijavila sam je za prijemni za Omladinsku maočang trupu. Prošla je prve dve faze i sada je na užem spisku od šezdesetoro. Čujem da sve druge porodice svojski rade da im deca budu primljena, pa sam zato progutala ponos i evo me pred tobom.“ Proučavao sam fotografiju. Liu Huanhuan, velika usta i oči, zahvaljujući nastavniku Liu, ali inače gotovo preslikana majka. Nejasno sam se prisećao da su sudije pominjale ime Liu Huanhuan, pa sam poslao poruku šefu Luu i smesta mi je stigao odgovor: „Izuzetno talentovana, da primamo samo dvoje, primili bismo nju.“ Pokazao sam poruku Lu Venli i bujica je pokuljala. „Sada možeš da se opustiš, je li?“, rekao sam.

„Hvala ti“, jecala je, „mnogo ti hvala.“

„Nemoj meni da zahvaljuješ“, rekao sam. „Za sve je zaslužna tvoja kćerka – kvalifikacije, potencijal, ispit, sve je odlično.“

„Znam šta se danas ovde desilo“, rekla je. „Hvala ti, stari školski družo.“ Izvadila je kovertu iz torbice. „Ovde ima deset hiljada. Nadam se da je dovoljno da častiš šefa Lua i ostale flašom nečeg finog...“

Malo sam razmislio o tome. „Dobro, stara školska drugarice.“, rekao sam. „Prihvatam.“



# O autoru

Mo Jen, čije je pravo ime Guan Mo, rođen je 1955. godine u seljačkoj porodici. Roditelji su ga, iz predostrožnosti, naučili da ne govori kada je van kuće. Zbog toga je za književni pseudonim izabrao ime Mo Jen – onaj koji ne govori.

Tokom Kulturne revolucije, 1966. godine, dobio je etiketu „nepoželjnog elementa“ i zbog toga je izbačen iz škole. Njegova porodica je u to doba živela vrlo teško i siromašno. Mo radi u fabrici, a 1976. godine ulazi u Narodnu oslobodilačku vojsku i ubrzo se učlanjuje u Komunističku partiju. Mo Jen je diplomirao na Vojnoj akademiji umetnosti i književnosti 1986, a zatim i na Pekinškom univerzitetu. Njegovo seljačko poreklo i obrazovanje u vojnim okvirima, prilično odudaraju od obrazovanja koje su stekli drugi pisci nadojeni klasičnom književnošću.

Godine 1981. objavio je svoju prvu novelu, *Kiša pada na prolećno veče* i uzeo pseudonim. Kritika je odmah toplo dočekala njegov prvenac, ali se proslavio romanom *Crveni sirak* koji je pretočen u film 1986.

Mo Jen je dao ostavku u vojnoj službi 1999. godine gde je do tada radio u odeljenju za kulturu.

Dobio je Nobelovu nagradu za književnost 2012. godine sa obrazloženjem da sa „fantastikom spaja fikciju, istoriju i savremeni trenutak“.

U *Promeni* – kratkom romanu prerušenom u autobiografiju – ili je možda obrnuto? – opisuje političke i društvene promene u svojoj otadžbini u poslednjih nekoliko decenija. Za razliku od većine istorijskih pripovesti iz Kine, koje su neraskidivo povezane s političkim događajima, *Promena* predstavlja „ljudsku istoriju“, prikazuje jednu zemlju u vrtlogu promena ne služeći se masovnim scenama već svakodnevnim pričama. Krećući se napred-nazad kroz vreme i fokusirajući se na jednostavne događaje, Mo Jen dočarava tok istorije tako što opisuje dejstvo silnih i sudbonosnih događaja na život običnih ljudi.

<sup>1</sup> Ketī - tradicionalna kineska jedinica za masu, oko šest stotina grama. (Prim. prev.)

Mo Jen  
PROMENA  
*Za izdavača*  
Dejan Papić  
*Slog i prelom*  
Igor Škrbić  
*Lektura i korektura*  
Tatjana Bižić  
*Štampa i povez*  
Artprint MEDIA, Novi Sad  
*Izdavač*  
Laguna, Beograd  
Resavska 33 Klub čitalaca: 011/3341-711 [www.laguna.rs](http://www.laguna.rs)  
e-mail: [info@laguna.rs](mailto:info@laguna.rs)  
Obrada: **apeiros & Miss Smila**  
[www.balkandownload.org](http://www.balkandownload.org)

CIP – Каталогизacija у публикацији Народна библиотека Србије, Београд  
MO, Jen, 1955-

Promena / Mo Jen; preveo s engleskog Nikola Pajvančić. – Beograd : Laguna, 2013 (Novi Sad : Artprint MEDIA). – 123 str.; 20 cm

Prevedeno prema: Change / Mo Yan. – O autoru: str. [125].

ISBN 978-86-521-1173-2

821.581-31

COBISS.SR-ID 196356364

# Sadržaj

[1](#)  
[2](#)  
[3](#)  
[4](#)  
[5](#)  
[6](#)  
[7](#)  
[8](#)

[O autoru](#)